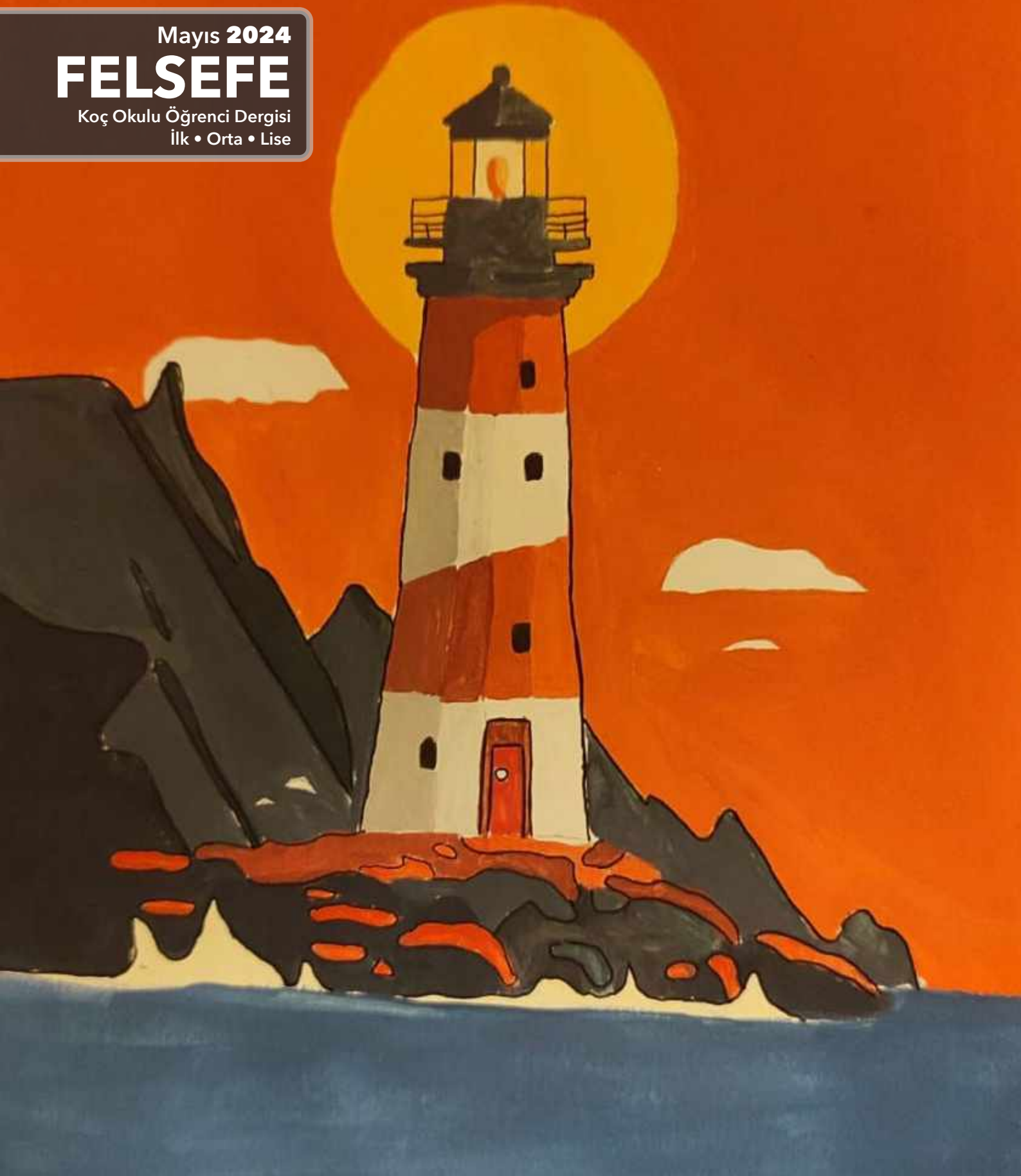

Mayıs 2024

FELSEFE

Koç Okulu Öğrenci Dergisi
İlk • Orta • Lise

FELSEFE

Mayıs 2024

Kapak Tasarımı:
Zeynep Alya Yıldız

Koç Okulu Öğrenci E-Dergisi
Mayıs 2024

E-Dergi Yayımlayan:
Koç Okulu
Tepeören - Tuzla - İstanbul

İmtiyaz Sahibi:
Prof. Dr. Murat Günel

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Evrin Şirin

Kurumsal İletişim:
Buse Merve Eren Akan

Dergi Tasarım ve Uygulama:
Dilek Seferoğlu

İçindekiler

Yaşamak'ta Onur	2-6
Kum Tanelerinin Özgürlüğü	7-8
"İnsan Neyle Yaşar?" TOLSTOY	9-10
Merak Etmekle Başladı Her Şey	11-13
The Trolley Problem	14-15
Felsefe Yolculuğu	16-17
Neden Sorular Cevaplardan Daha Önemli	18
Görünmez Kaygı	19-20
The Coexistence: Democratic Capitalism	21-23
Martı Jonathan	24-25
Sefiller ve Ahlak Felsefesi	26-30
Sonsuz Bilgelik Yolculuğu	31-32
İnsan Varoluşundaki Merakın Şekillendirilmesi Üzerine Bireyin Kendi Felsefi Düşünce Sistemini Yaratması ve Benimsemesi	33
Beyaz Perdede Varoluşculuk	34-35
Nietzsche ve Putlar	36-37

Felsefe Dergisi Sorumlu Öğretmenleri:
Güniz Yalınbaş, Baldan Dolun, Firuze Seden Kıroğlu
Felsefe Dergisi Sorumlu Öğrenci:
Elif Sude Yanık

Elif Sude Yanık bu yazısı ile 28. Türkiye Felsefe Olimpiyatlarında 5.cilik Ödülü Kazanmıştır. Olimpiyatlara ait İngilizce yeterlilik sınavını içeren 2. Aşamada da başarı olmuş ve Finladiya'da okulumuzu ve ülkemizi temsil etmeye hak kazanmıştır.

Yaşamak'ta Onur

Felsefe, şeylerin neliğini, varlığın kökeni sorgulayan bir düşünce sistemidir. Fakat bu sistemsellik, felsefeyi bir kuruma veya otoriteye ait kılmadığı gibi felsefenin yargıları, vardığı sonuçlar herhangi bir merci tarafından hükmedilemez. Her felsefi yargı, yalnız felsefenin uygulayıcıları tarafından yine felsefenin sistemine dayanarak yanlışlanabilir.

Zira, bugüne değin birikmiş felsefi bilgi, yeni bilginin sistemli üretimine hizmet eder ve felsefi yargılar birden çok kişi tarafından, birbirinden bağımsız olarak ortaya konabilir. Bağımsız bu fikirlerin birbirine benzer savları da felsefenin rastgele bir düşünce akışı değil, yöntemli bir arayış olduğunu doğrular. Felsefe vardır ve felsefenin uygulayıcıları, yani aklını yeterli düzeyde kullanabilen her kimse, onun yöntemlerine dayanarak fikir üretebilirler. Felsefenin ve felsefi eğitimle başlayan felsefe uygulayıcılığının temel gayesi de bireyin öncelikle kendine, ardından kolektif bir biçimde mümkünse topluma hizmet eden daha yaşanabilir bir dünya, anlamlı bir yaşam modeli kurmaktır. Dolayısıyla, bu çalışmada felsefi eğitimin bireye insan onurunu değerlendirebilecek bir görüş kazandırmasının bireye yüklediği

sorumluluk ve getiriler, yine “anlamlı ve yaşanabilir bir yaşam” fikri üzerinden ahlak, adalet ve doğruluk kavramları yoluyla felsefenin, onurun ve eğitimin netliği sorgulanarak ele alınacaktır.

Her türlü kurumdan bağımsız ve herkesçe gerçekleştirilebilen sistemli düşünme sürecinin birtakım getirileri, amaçları olmalıdır. Felsefe, varlığın anlamını aramayı temel amaç edinmiş görünse de ontolojiye yönelimin de birtakım sebepleri vardır. Varlığın anlamını aramak, felsefeci için, evrendeki her şeyin anlamını aramak demektir. Bu şeyler yalnızca maddesel birtakım edinimler değildir. Felsefenin anlam arayışı evrensel düzendeki olguları ve insanı yöneten fikirleri de kapsar. Bu bağlamda, felsefenin spektrumu varlığı aşar ve politika ve ahlak gibi insan yaşamının anlamını şekillendiren olguların da epistemolojisi niteliğini kazanır. Dolayısıyla, ahlakın ve yönetimin bilgisini, kökenini sorgulayan düşünce sistemi neticede

Görsel: Ezgi Ağır

birtakım yöntemlere ulaşmalıdır. Bu yöntemler iki duruma hizmet edebilirler: İlkin, politik ve ahlaki açıdan dünyanın nasıl yönetildiğini, ideolojilerin manasını ve kimler tarafından benimsendiğini anlayan birey için dünyayı daha iyi kavrama fırsatıdır felsefe. Elbette, mevcut yönetimleri ve fikirleri anlayan birey içkin olarak kendi daha iyisini düşleyecektir.

Bu bireysel daha iyiler, bireysel ütopyalar temelde bir özgürlük istenci ya da daha ahlaklı bir düzen arayışının sonucudur. Nitekim, felsefe de daha makro ölçekte bu bireysel ütopyaları sistematikleştirmek yani mümkün kılmak ister. Bu nedenle, felsefenin bir ikinci amacı da dünyayı daha yaşanılabilir kılmak için geliştirilen ideal yaşam şartlarıdır. Bu şartlar, felsefeye ve felsefenin yapıldığı döneme, coğrafyaya göre şekillenen politik ideolojiler, iktidar şekli, ve toplumda yaşayan bireylerin ahlaki tutumları gibi kavram ve durumlardır. Bu noktada felsefeye dair temel bir soru doğar: Felsefe, sistemsel düşünme kapasitesiyle tüm uygulayıcılarına bir en iyi arama ve buldukları en iyiyi diğer bireysel ütopyalarla kıyaslayarak ortak birtakım kanılara varmayı sağlayan bir altyapı ise, felsefeden beklenen temel nitelik düşünce özgürlüğüdür. Oysa günün sonunda, felsefenin tarihsel birikimi ve bugünkü gelişimi sonucu ortaya çıkan bazı temel ideolojiler çağın hükmedicileri konumuna oturmaktadırlar. Öyleyse, felsefenin daha iyi bir dünya arayışıyla geliştirdiği yöntemler, ortaya attığı savlar insanlara daha yaşanabilir ve özgür bir dünya kurma gayesinin çelişkisini ortaya çıkardığı fikirleri dayatarak, yani ironik bir biçimde insanların düşünce dünyalarına hükmederek ortaya çıkarıyor olabilir mi? Daha önemlisi, felsefenin en iyiyi arama işlevinin yanı sıra tarih boyunca onu bulma, dahası uygulama işlevini üstlenmiş olması – örneğin Engels, Marx gibi filozofların politik-ekonomik modellerinin uygulamaya konulması– felsefeye bir üst kurum niteliği atfeder mi? Herhangi bir otokratik düşünce yönetimini

reddederek kendi fikrini üretme motivasyonuna sahip bir düşünce sistemi kendisini bu otokratik düşünce yönetiminin öznesi kılabilir mi? Ve dahi bunun sonucunda felsefe henüz varlığını sorgulama sürecinde olduğu ilahi bir kimliğe bürünebilir mi? Bütün bu soruların temelinde, felsefenin bir düzen sağlayıcı olarak kullanılırken yarattığı açmazlar yatar. Bu soruları ve sorgulamaları gidermek için felsefeye şu gözle bakmak gerekir: Felsefe, fikirlerin üretim aşamasında içkin bir yönetme ve hakimiyet gayesi gütmmez. Felsefe, vardır ve fikirleri var eder. Dolayısıyla felsefenin düşüncesinin çeşitli alanlarca sahiplenilerek gerek politikada, gerek eğitimde kullanılması felsefenin bir sorunu değil, bir gücü, etki alanının genişliğinden kaynaklanan nüfuzudur.

Yine de felsefeye dair daha iyi bir dünya fikri bağlamında sorulacak bir temel soru daha vardır. Felsefenin daha iyi bir dünya kurma ideali yalnızca insanların mevcut değerlerini dönüştürerek mi mümkündür? Daha iyi bir dünya düzeninin içinde barındırdığı, yönetim ve eğitim gibi ihtiyaçlar felsefenin halihazırda fikir ürettiği alanlardır. Ne var ki felsefe, daha iyi bir dünya ile yalnızca yöntemleri değil bireyleri de kasteder. Yani, daha iyi bir dünyanın içinde yaşayan bireyin de felsefesini yapar. Bu noktada, düşünürlerin değişken ideal dünya tanımlarına göre şekillenen ideal insan, “ahlaklı insan” tanımları ortaya çıkar. Bu durumda felsefenin bir işlevi de insan değerlerini tanımlamak ve ona bazı görevler atamaktır. Öyleyse felsefe bireysel bir düşünme özgürlüğü olmanın yanı sıra yeni bir kimlik kazanır ve toplumsal bir değerlendirme mercii haline gelir. Bu her ne kadar felsefenin özgürlükçü tavrını kısıtlar görünse de felsefenin düşüncelerinin insan ahlakının sorgulanması ve şekillenmesine yön verdiği bir gerçektir. Bu durumda, felsefeye dayanarak ideal dünya kurma fikrinin ilk koşulu felsefeye göre eğitimidir. Dolayısıyla, felsefenin izinde kurulan bir dünyada insanın değer yargıları merkeze

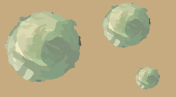
alınıyorsa felsefenin o insandan ve o insanın ahlaklı, onurlu olmasından ne anladığı ve onurlu bir insan yetiştirmek için neleri öne sürdüğü tartışılmalıdır.

Felsefi açıdan ortaya koyulabilecek pek çok onurlu insan tipi vardır. Fakat öncesinde, değer yargılarından bağımsız olarak insan onurunun anlamına değinilmelidir. İnsan onurundan genel geçer olarak anladığımız birkaç durum vardır. Topluma göre onurlu insan adil insandır, hak yemez. Onurlu insan toplum değerlerini zedelemeyen yaşar. Onurlu insan herkesçe kabul edilen dürüstlük, kendi hakkını kendi kazanma, cinsel ilişkilerinde ve iş hayatında bireylere zarar vermeme gibi ahlaki kuralların uygulayıcısıdır. Diğer yandan, felsefeye göre onurlu insandan çıkarılacak anlam bu toplumsal kabulden bir miktar ayrışabilir. Genel hatlarıyla felsefenin de amacı adil bir dünyaya hizmet eden ve diğer bireyler için bir hazırlık ya da zarar yaratmayan kişileri yetiştirmektir. Fakat, felsefenin onurlu insanı toplumun onurlu insanın yanlış addettiği birtakım değerleri doğrulayabilir. Örneğin, kimi felsefi akımlar evlilik kurumunu bir onur ve ahlak belirtisi olarak görürken kimi düşüncelere göre evlilik kurumunun bir önemi yoktur. Bu durumda, insan onuru kavramı ucu açık olmakla beraber evrensel adalet anlayışı ve zararsızlık olguları çerçevesinde ortaklaştırılabilir.

Bu anlayışla, insan onurunu içselleştirmek üzere bir eğitim veren felsefe, bireyin ahlaki yapısını şekillendirecektir. Ahlak felsefesi bağlamında değerlendirmek gerekirse, felsefi eğitimin bireye kazandırdığı onurlu insan olma niteliği çeşitli ideolojiler çerçevesinde farklı yapılar kazanabilir. Örneğin, deterministik bir bakış açısıyla özgürlüklerin genişlemesi, olacak olanın engellenmesi mümkün değildir. Ahlaki şartlar halihazırda sunulmuştur ve onurlu bireye düşen bunlara uymaktır. Bu bakış açısı, ilahi kurallar ve dini görüşle benzerlikler barındırmakta ve bireyin

fikirler ve kurallar karşısında etkisiz bir özne olduğu düşüncesiyle teslimiyeti öne sürmektedir. Deterministik bir anlayışı önceleyen felsefe eğitiminde insanın, onurunun “nerede tehlikeye düştüğünü” görebilecek bir gözü kazan” masına ihtiyaç yoktur. Zira determinizmin yeterince içselleştirilmiş olması insan onurunun tehlikeye düşmeden korunmasına, olacak olanın olması gereken şekilde olmasına yeterlidir. İyi veya kötü herhangi bir ahlaki durumda bireyin sorgulamasına ihtiyaç yoktur. Zira, iyi veya kötü başına gelecekleri kontrol edemeyen kişi çevresindeki olayların nedenini sorgulayarak bir edinin kazanmaz. Kuçuradi’nin insan onurunun tehlikeye düştüğünü fark etme görüşü ile kastettiği ise determinizmin aksine otodeterminizme yatkındır. İfade edilen görüş, yaşanan dünyada insanı etkileyen politika, coğrafya, ekonomi gibi faktörlerin kişileri sürüklediği birtakım sonuçların doğruluğunu sorgulamayı gerektirir. Örneğin, toplumun ahlaksızlık addettiği bir işi yapan bir kadının –sözgelimi seks işçiliği– doğrudan ahlaksız varsayılmasındansa kişiyi bu duruma iten motivasyonların anlaşılmasını ön görür.

Dolayısıyla, insanın insan onurunu tartacak göze sahip olması olayların ardını sorgulana becerisine sahip olmasını gerektirir. Verilen örnekte kadının davranışını determinist bir perspektifle değiştirilemez bir ahlaksızlık saymak da salt indeterminist bir bakışla kadının yanlış tercihlerinin sonucu olarak ilgili işi yaptığına inanmak da görüşsüzlüktür. Ulaşılması gereken sağlıklı fikir, kişiyi bulunduğu konuma iten çeşitli dış faktörlerin varlığı ihtimalini tanıyarak, bu faktörlerin hayatın yegane berliyleyicisi olmadığını bilmek, yani ahlaki kadının mesleğine göre tanımlamadan kadının kısıtlı tercih hakkını ne derecede doğru kullandığını tartışmaktır. Öyleyse, insan onuruna dair yargıda bulunmayı sağlayacak bir görünüm bütünüyle determinist bir ahlaki yaklaşımı reddettiği söylenebilirken, çevresel etmenleri tamamen yatsıyan

indeterminist bir yaklaşımdan ziyade gerçekçi ve oturaklı bir değerlendirmeyi amaç edindiği yargısına ulaşılabilir.

Buradan hareketle “insan onurunun tehlikeye düşmesi” olgusu şöyle genellenebilir: İnsan onuru, ortak kabul edilen yasalarca oluşturulmuş bir yazılı metin değildir. İnsan onuru, yargıları evrilen ve topluma göre şekillenen bir davranış halidir. Bu davranışlar arasındaki yaygın kabul toplumun ahlaksız addettiği kimliklere bürünmemek ve adil olmaksa da bu gibi durumların da tek bir belirleyici örnekte görüldüğü üzere yoktur. Dolayısıyla, insan onurunun tehlikeye düşmesi demek herhangi bir haksızlık anını, herhangi bir kasti zararı –örneğin cinayet– kapsadığı gibi yukarıdaki örnekte bahsi geçen ve herkesçe doğru veya yanlışlığı, ahlaklılığı veya ahlaksızlığı kesin olmayan durumlara da değinir. Bu durumda, insan onurunun tehlikeye düştüğü anlarda gösterilecek refleks toplumun bireylerine bazı sorumluluklar yükler. Adaletin eksikliğinin hissedildiği anda adalet kurumlarından yardım talebi şeklinde de gerçekleşebilecek bu reaksiyon kimi zamanlarda olayın niteliğine karar verebilme becerisini de gerektirir (örnekte kadının ahlaklı bir iş yapması veya ahlaksız bir iş yapması, dolayısıyla insan onurunun tehlikede olup olmadığı gibi).

Bu noktada felsefenin bir eğitim unsuru olarak araçsallaşması içkin olarak şu sonucu doğurur: felsefe ilahi bir kimliğe tam olarak bürünmese de onun edindiği kural koyuculuk veya fikir anlatıcılık rolü toplumların geleceğini şekillendirdiğinden ona üst bir kimlik atamaktadır. Bu durumda örnekte görüldüğü gibi durumlarda kararların nasıl alınması gerektiğini, nelerin gösetileceğini sorgulayan felsefe toplumsal bir nitelik kazanacaktır. Bu kitleselliğin içinde felsefe eğitiminin rolü de felsefeyi ve insan onurunu dejenere olmaksızın aktarabilmektir. Yani, felsefe eğitiminin toplumsal dönüşümün bir aracı haline

gelmesi felsefi bilginin ve felsefi düşünce sisteminin değerini yitirmesine, tam olarak anlaşılamadan sıradanlaşmasına sebep olmamalıdır. Dolayısıyla felsefi eğitim, bireye bir dayatma değil, zaten insan doğası gereği sorduğu ahlaki sorulara bir cevap ve tamamlayıcı niteliğinde olmalıdır.

Bu argüman Kuçuradi’nin insanı felsefeyle “olabildiğince erken eğitmek” gayesiyle temellendirilebilir. Kişilerin felsefe gibi derinlikli bir düşünce sistemiyle erken yaşta tanışması ve öğrenimlerinin bir parçası olarak deneyimlemesi dogmatik bir fikir olarak görülebilir. Sorgulama mekanizmasının henüz geliştiği yaşlarda dayatılan bir takım düşünce yöntemleri ve sorgulayışların ironik bir kabullenişe sürüklenmesi sonucu sorgulama mekanizmasının inşa edilmeden yok olmasına sebep olunduğu düşünülebilir. Diğer yandan bilhassa insan onuru söz konusu olduğunda erken başlayan felsefe eğitiminin bunun tam tersi bir amacı vardır. Hedeflenen, eğitim alanın belirli düşünce kalıplarını sualsiz benimsemesi değil, hiçbir düşünce kalıbını tam olarak benimsememesi gerektiğini benimsemedir. Dolayısıyla, erken yaşta aşılana ve kökleşmesi hedeflenen tek insanç kesin doğruların ve kesin yanlışların yokluğudur. Bu durum, tam olarak Kuçuradi’nin bahsettiği “göz”ün kazanımına hizmet eder. Dünyasında kesin doğrular ve kesin yanlışlar bulundurmayan insan ahlaki bir sorgulamayla karşılaştığı her durumda, insan onurunu belirli kalıplara sıkıştırmak yerine, olay özelinde karar verme yetisini geliştirecektir. Bu yeti, herhangi bir iltimasın ya da kayırmanın etki ederek daha büyük adaletsizliklere mahal vereceği bir yeti değildir. İnsan onurunun kritik anlarına dair görü sahibi olmak demek, olaya tüm hatlarıyla ve düşünüldüğünün aksine tüm yönlendirici duygulardan azade bakabilmektir. Yani, felsefi eğitimin görü kazandırmakla amaçladığı ve kastettiği kişi Platon’un mağarasının dışına çıkarabilmektir. Diğer bir deyişle, gölgeler dünyasında gerçeğin

yansımalarına kısıtlı kalarak toplumun kabul ettiği ahlak kurallarına göre kesin yargılarda bulunarak örneğimizdeki kadını ahlaksız addeden düşünce yapısı yerine gerçeğin bütününe hakim olmayı sağlayan ve hakikate yaklaştıran idealar dünyasının kavrayışını doğurabilmektir.

Nihayetinde, gerçeği bütünüyle kavramak insan onuru dahil olmak üzere hiçbir olgunun salt doğru ve yanlışlardan oluşmadığını kabullenmeyi gerektirir. İnsanca yaşama ulaşmak için varılan her yargı, insana dair insan doğasının getirdiği içkin yargı mekanizmasını barındırmalıdır. Fakat bu durumun insana haddinden fazla bir sorumluluk yüklediği düşünülmemelidir. İnsan, sahip olduğu beceriyi, yani insan onurunun tehlikeye düştüğünü fark edecek gözü felsefi eğitimle kazanır ve bu ona bireylere ve topluma dair adil karar alma şansı tanıyarak felsefenin daha iyi bir dünya amacına hizmet eder. Yine de insan, sahip olduğu ahlaki görüşü en iyi şekilde kullandığı noktada yaşadığı dünyadaki olayların sonuçlarını kabullenmekte özgürdür. Yani insan, kendi ahlaki anlayışını ve yargı mekanizmasını kendince adil ve görü sahibi kıldıktan, toplumun ve dünyanın daha adil ve anlayışlı bir ekosistem olmasına hizmet ettikten sonra insan onuruna dair yaşanacakların sorumluluğu ona tek başına ait değildir. Burada, Nietzsche'nin "amor fati"si yani kaderini sev anlayışı mana kazanır. Nietzsche, teizmin Tanrısını reddeden bir filozof olarak kaderini sev, derken genel geçer kader algısından daha farklı bir anlayışa işaret eder. Nietzsche'nin kaderini sev, felsefesi determinizme hizmet etmemekle beraber otodeterminizme insan onuru bağlamında ışık yakabilir. Amor fati, dünyadaki olaylar ve anlamlar zincirinin olması gerektiği gibi, olması gereken şekilde gerçekleştiğini söyler. Şey oluyorsa, öyle olması gerektiği içindir, anlayışını güder.

Fakat bu, bireye kaderci bir tavır takındırmamalıdır. Aksine, olması gerektiği

gibi olan şeylerin etrafında, o şeyleri bir görüye sahip olarak ve gerekçelendirerek kavramak, yani Platon'un mağarasının dışında yer almak, bu adil anlayışın neticesinde ise her ne oluyorsa kendini suçlamadan De Leuze'nün deyiimiyle "evetlemektir." Bu "evet"lemek, onaylamak demek değildir. Konu özelinde, insan onurunun tehlikeye düşeceği anları saptayıp kişileri daha az yargılamayı öğrendikten sonra dünyanın geçirdiği ya da geçiremediği iyi yönlerdeki değişimi evetlemek, onu fark etmek demektir. Diğer bir deyişle, insan onurunu koruma motivasyonunu bireysel güç ve sorumluluklarının, görüşünün genişliğinin sınırlarına kadar taşımaktır. Ancak böylece felsefe, bireyin kendisine de hizmet eden bir nitelik kazandırabilir – ki toplumsal bir dönüşüm olacaksa bunun da ön koşulu bireysel dönüşümdür.

Bu durumda varılan sonuç şudur: Felsefe eğitiminin amacı bireye bireysel olarak insan onurunun daha önemli hale geldiği ve daha doğru içselleştirildiği bir dünya yaratma sorumluluğunu yüklemek değildir. Erken yaşta başlayan felsefe eğitiminin amacı Kuçuradi'nin "göz" olarak nitelediği gerçekliğe hakim olarak karar verme yetisini öğretebilmektir. Bu yetinin ardında, bireysel katkının ötesinde, toplumun ne şekilde dönüşeceği makro ölçekli bir sorudur ve birey bu makro dönüşümün sorumluluğunu almamalıdır. Felsefe eğitiminin bireye temel katkısı küçük ama değerli bir ölçekte, kendi etrafındaki dünyayı daha doğru anlayıp içselleştirerek, kendi çevresine karşı daha yargısız yaşayarak hayatın anlamına bir adım yaklaşabilmektir. Öyleyse insan onurunun doğru kavranmasına hizmet etmek de önce bireyin kendisine sonra da ona birincil etkide bulunan yakın çevresine daha anlayışlı bir atmosfer sunarak "yaşanılabilirlik" kavramına hizmet eder.

Elif Sude Yanık

“İnsan soru sormanın sözde yüceliğini cebinde taşıyadursun, başka tüm var olanlar gibi yanıtsız eyleyendir. Hayat hangi sorunun yanıtı için duraksar? Biz yanıtlarla özgürleşemez olanız; eyleyerek var olmaktan başka ne çaremiz var?” Çetin Balanuye, Naturans, Ayrıntı Yay.

KUM TANELERİNİN ÖZGÜRLÜĞÜ

Bir kum saatini ters çevirdiğinizi düşünün. Her bir kum tanesi, yerçekiminin kudretli hakimiyetine karşı kaçınılmaz sırasının gelmesini beklerken var olduğu kapalı kürenin içinde belki de bu anlamsız akışın sonunu merak eder, sorgular. Çoğu zaman bu sorgulayış yerini kabul edilebilir bir çözüme bırakamadan yer çekiminin ellerinde kaybolup giden kum tanesi, bir taraftan diğerine, umarsızca boyun eğerek asla gelmeyecek yanıtı bekleyip durur. Bazen de bir yanıt bulur bu tutsaklığının çözümüne. Direnmek, varoluşunun sebebi için çabalamak belki de. Ama o zamana kadar acımasız ve bir o kadar güçlü yer

çekimin kollarında, onun lehine, sahip olduğu ideaları terk edişine bizzat şahit olur. Kimilerine göre kum tanesinin güçsüzlüğüdür onu yanıtsız bırakan, aldığı yanıtla özgür kılmayan. Kimilerine göre ise yalnızca bir yanıt bekleyişidir amaçsız olan...

Çetin Balanuye de bu alıntısında insan yaşamını tıpkı bir kum tanesinin yer çekimine karşı olan özgün direnişine benzetmiş, insanın varoluş nedenini sorgulamasının önemine vurgu yaparken bu sorulara cevap beklemenin de amaçsızlığına vurgu yapmıştır. İnsan, gerçek özgürlüğüne yalnızca sorduğu sorulara yanıtlar bekleyerek ve belki de bu bekleyişin ardından aldığı yanıtları anlamaya çalışarak ulaşabileceğini zannederken kendini asıl tutsaklığın içinde, kendi cam fanusunda yer çekiminin lehine işlerken bulur. Bu noktada da aslında Balanuye, hayatın yanıtları bekleyecek ve özümseyecek kadar uzun olmadığını, asıl özgürlüğümüzün aldığımız aksiyonlar ve eylemlerimizle varoluşuna vurgu yapar.

İnsanoğlu var olduğu günden beri ontoloji felsefesi ışığında varoluşsal nedenini ve bu doğrultuda evreni ve içinde bulunduğu yaşam döngüsünü merak eder ve sorgular. Sorular soruşu ve bu sorulara yanıt arayışı, insan zihninin çalışma prensibinin bir denklem mantığıyla yaratıldığını ve bu denklemin bileşenlerini değil eşittirin öbür tarafındaki sonuçla ilgilendiğini gösteren bir sistem örneğidir. İnsan zihninin bu eşsiz soruları her ne kadar varoluşuna dair düşünmesine ve bu doğrultuda yaşam felsefesini şekillendirmesinde rol oynasa da kaçırdığı çok önemli bir şey vardır: Hayatın

Görsel: Zeynep Eylemer

bilinmezliği. İnsan zihni bu denklemin eşittirden sonraki tarafına kesin bir sonuçla ulaşmaya çabalarken hayatın gizemi karşısında çoktan kendini ve benliğini tüketmiş bir konumda, belki de gerçek özgürlük olarak nitelendirebileceği “nihai özgürlük” safhasına ulaşmadan zamanın hezimetine uğrayarak kendini harcamış olur. İşte bu noktada da asıl soru ortaya çıkar: Eyleme geçmek bu kadar kolay mı?

Richard Bach'ın “Martı” adlı kitabındaki baş kahramanımız martı Jonathan Livingston, eyleme geçiş yolculuğunun belki de en çarpıcı örneklerinden biridir. Jonathan, sürüsünün uçmamaya dair sahip olduğu katı ideallerinden vazgeçerek kendi özgürlüğünün peşinde uçmaya cesaret edebilen sıradışı bir martıdır. Sürüsünden atılmak uğruna olsa da kendi varoluşunun nedenini sorgular ve bu sorgulamaların doğrultusunda eylemleriyle ne pahasına olursa olsun kendi idealleri uğruna savaşır. Bu noktada ona dayatılmış zincirleri özgürlük kanatlarıyla kırar, aksiyonlarıyla hayatın onu götüreceği belirsiz rüzgarlara kanat çırpır. Evet, belki de Jonathan'ın başardığı şey her ruhun sahip olmak isteyeceği türden bir özgürlük değildir. Ancak bu noktada insan “özgürlük” kavramının peşinden koşmak yerine ilk olarak kendi arzuladığı ve belki de varoluşunu asıl amacı olarak yorumladığı özgürlüğü bulmak uğruna mücadele etmeli ve düşünmelidir. Jonathan, bir martı olarak varoluşunun nedenini sorgularken özgürlüğünün her bir kanat çırpışında saklı olduğu cevabını bulabilse de bu yanıtı kendi zihninin derinliklerine gömseydi ve bu yanıtların aksiyon almadıkça işlevsizliği karşısında beklemiş olsaydı belki de hiçbir zaman “hayatını kendi kontrol etme lüksü”ne sahip olamayacaktı. Sorular ve alınan yanıtlar bireyi belli bir uçuruma kadar taşır. Ancak bu uçurumdan yer çekiminin sonsuz monarşisi karşısında bir an önce kanatlarımızı çırpmaya başlamak yalnız ve yalnız bizlerin elindedir.

İnsan ne zaman bu özgürlüğün içinde yalnızca sorguladıklarına aldığı yanıtlarla kurguladığı düşünce dünyasıyla değil, aynı zamanda dış dünyayla etkileşime geçerek var olma gücüyle hayatın daim süregelişini anlarsa, o noktada meçhul hayatı belirsiz cevaplarla beklemek yerine bütün gizemiyle kucaklamayı öğrenir. Ontoloji felsefesinin en önemli düşünürlerinden Herakleiotus'un da dediği gibi, “Değişmeyen tek şey, değişimin kendisidir.” Hayat, durmayan bir döngüde, sürekli bir değişim içerisindedir. Bu yoğun değişimin içinde karmaşık hayat cevapları beklemez, eyleme geçenlerin özgürlüğü olur. Çoğu insan, hayatın bu durmaksızın süregelen belirsizliğinde çoğu sorunun cevapsız kalarak zihnimizin sonsuz karanlığında gelmeyecek bir aydınlığı amaçsızca beklemekle sonuçlanacağını düşünür, eyleme geçmeye korkar, belki de uçurumdan atlamayı bu noktada gereksiz bulur. Ancak aslında bu cevapsız sorular, bize asıl özgürlüğü sunar. Bu noktada bu cevapsız soruları eyleme geçerek avantajımıza kullanmak bizim elimizdedir.

Cam fanusun içinde yer çekiminin varoluşuna yanıt aramakla kendinizi harcamayın. Bu varoluşsal soruyu, tıpkı kum saatiyle zamanı çevirir gibi, kendi özgürlüğünüze doğru harekete geçerek çevirmeyi öğrenin...

Evin Çakmak

Düşün - Yaz Felsefe Yarışması 1. Aşama Yazısı

"İnsan Neyle Yaşar?" TOLSTOY

Rus edebiyatının insanlığa armağanı
Lev Nikolayeviç Tolstoy, insanın
birbirine acımasızca zulm ettiği
dünyada 'sevgi' kavramını
ortaya atmıştır. Her ne kadar
bu sevgi dünyevî olmasa da
insanın inancı olmadan
evrendeki yerinin
tanımlanamayacağını
savunmuştur.

Varlık felsefesini 'inanç' kavramıyla cevaplandıran Tolstoy, insanla ilgili üç temel soru sorduğu İnsan Neyle Yaşar adlı eserinde cevapları Yuhanna'da aramıştır ki eserinde bolca dinî alıntılara yer vermiştir. İnsanın varlığını sorgulayan eserinde Yuhanna'dan alıntılara yer vermesi kitabı daha okumadan Tolstoy'un felsefî sorularına din üzerinden cevap vereceğinin en büyük kanıtıdır.

Peki, Tolstoy'un kendine ve okuyucularına sorduğu üç soru nedir?

1. "İnsanda ne var?"
2. "İnsana ne verilmemiştir?"
3. "İnsan neyle yaşar?"

Tolstoy "İnsanda ne var?" sorusunu tek bir kelimeyle yanıtlar: "sevgi". Belki de ilk sorusunun cevabının sevgi olmasının İncil'in ilk emrinin

"Sev!" olmasıyla bir bağlantısı vardır. İnsanın varlığını Tanrı ve Hristiyanlık inancıyla kanıtlayan Tolstoy, kimseye sevgiyi dayatmayı amaçlamasa da insanlığın sevmeye duygusundan asla vazgeçmemesi gerektiğini çünkü ne olursa olsun sevgiyle

var olacağını göstermek ister. Bazılarına sevgi çok basit elde edilen bir şey gibi gelse de sevmek, sevmek kadar önemlidir. Eğer başkalarına ilgi göstermeyip sadece gelen sevgiden besleniyorsa insan, Tolstoy'un sevgi anlayışına karşıdır. Yuhanna'dan yaptığı "Çünkü gördüğü kardeşini sevmeyen, görmediği Tanrı'yı sevemez." alıntısıyla insanları bir nevi dünyada gösterdikleri sevginin Tanrı sevgisine yansıdığını vurgulamak ister. Dine ve felsefeye oldukça önem atfedilen 19. yüzyılda, Tolstoy'un Tanrı'yı sevenin insanları da sevmeye davet ettiği oldukça açıktır. İkinci sorusu "İnsana ne verilmemiştir?" ise ölümün her zaman kapıda olduğunu hatırlatmak için kullandığı bir araç niteliğindedir. Bunu hikâyesinde zengin bir adamın gün batmadan ölmesine rağmen-adam ölümünden tabii ki habersizdir-bir yıl boyunca yırtılmadan kullanabileceği bir ayakkabı yapılmasını istemesi üzerinden anlatır.

İnsanların gelecek hakkındaki planlarının anlamsızlığını eleştirerek neye ihtiyaçları olduklarını bilmeden plan yaptıklarına dikkat çeker. Soruya "İnsana neye ihtiyacı olduğunu bilme yetisi verilmemişti." cevabını vermesiyle de dünyadaki maddi isteklerin bir ihtiyaç olmadığını da vurgular. Öyleyse insanın neye ihtiyacı vardır? Tolstoy da sorduğu sorulara tek bir yanıt bulamamış ki herkesin özel ihtiyacının bilinmediğini "Anladım ki Tanrı insanların ayrı yaşamasını istemiyor; bu yüzden tek tek neye ihtiyaçları olduğunu açık etmiyor. Beraber yaşamalarını istediğinden hepsine kendileri ve diğerlerinin neye ihtiyacı olduğunu gösteriyor." sözüyle ifade etmiştir.

Son olarak 21. yüzyılda bile insanlığın sorguladığı "İnsan neyle yaşar?" sorusuna "sevgi" kavramıyla yanıt verir. Büyük yazar Tolstoy'un üç soru üzerine kitap yazıp iki soruya da "sevgi" yanıtını vermesi ironik gibi dursa da çoğu insanın içinde var olan ama dışa vurmadığı veya vurmaktan korktuğu "sevgi"yi parlatmaya çalışır. Peki, insan seviyor da ne oluyor? Sevgisiz insan yaşayamaz mı? İnsan sevmediği yemeği yemediği için aç kalır, sevmedikleriyle konuşmak zorunda kaldığında kendi benliğini yitirir ya da içine kapanır, sevmediği bir işte çalışırsa bir yerden sonra istifa eder ve parasız kalır: o hâlde insanı yaşatan sevgidir. Peki, sizce insan neyle yaşar?

Maya Usta

Kaynak:
Tolstoy, Lev Nikolayeviç. İnsan Neyle Yaşar. Türkiye İş Bankası Yayınları, 2021.

MERAK ETMEKLE BAŞLADI HER ŞEY

Ben kimim? Niye burdayım? Nasıl buradayım? Ne için buradayım? Kim beni buraya getirdi? Bir çocuk dünyaya geldiği andan itibaren beyinde binbir çeşit soru yeşerir. Evreni anlamaya, kendini anlamaya, yaşamı anlamaya, tanımaya ihtiyaç duyar çocuklar. Sonsuz sorularına nokta koyacak cevaplar ararlar. Zaman geçtikçe de çoğunlukla bu soruların yanıtını bulamayacaklarını düşünürler ve yeşermiş sorular solmaya, meraklı beyinler körelmeye başlar. Merak etme, sorgulama yetileri gerileyen çocuklar büyüyünce dünyanın onlara dayattığı yerleşmiş sistemlerin birer parçası olurlar. Ancak, eğer merakları körelmezse, soru sorma ve yanıt arama istekleri bitmezse düşünce yolculuklarına özgürce hem genel anlamda hem de felsefi anlamda devam edebilirler. Aslında filozoflar, büyürken içlerine serpilmiş merak duygusunu kaybetmemiş çocuklardır.

Felsefe de, insanların dünyayı ve dünyanın ötesini merak etmesi ile ortaya çıkan bir düşünce patikasıdır. Dünyanın, evrenin, ölümün ve yaşamın doğurduğu merak edilen tüm sorulara yanıt arar felsefe. Aslında sorular hiç bitmez, hep bir yenisi eklenir, var olan sorular şekil değiştirir, cevaplar değişir, çoğu zaman tek bir cevap olmaz, cevaplar da kişiden kişiye değişir, yani merak edilenler son bulmaz. Filozof olarak adlandırdığımız bu olgun ve meraklı çocuklar ise soruların ve yanıtların peşinde koşarlar. İşte tam bu sebepten ötürü ünlü filozof Platon demiştir ki, "Merak bir

filozofun en düşkün olduğu şeydir. Çünkü felsefenin bundan başka bir başlangıcı yoktur." Böylelikle Platon; felsefenin meraka dayalı, öznel, refleksif, kümülatif ve eleştirel olarak ilerleyen bir yolculuk olduğunu iki cümleye sığdırmıştır. Felsefeyle ilgilenen bir başka deyişle felsefeyi ortaya çıkaran kişiler filozoflardır ve filozoflar merakın vücut bulmuş halleridir. Neyin ne için olduğunu, nasıl olduğunu düşünen filozofların bu sorularını tetikleyen meraklarını giderme içgüdüleridir.

Dünyada cevabı bulunamayan bir sürü soru vardır. Meraklarıyla filozoflar bu sorulara yanıt ararlar. Sokrates bu teze sahip çıkmış ve " Merak tüm bilgeliğin başlangıcıdır." demiştir. Ayrıca "Merak, bir filozofun hissidir ve felsefe, merakla başlar" diyerek Sokrates merak ve felsefe arasındaki ilişkiyi açıkça ortaya koymuştur. Felsefenin bir başka önemli özelliği ise öznel olmasıdır.

Görsel: İpek Taraklıoğlu

Merakla başlayan felsefe yolculuğunda merak edilen kavramlar, sorgulananlar kişiden kişiye değişebildiği gibi, sorulara verilen yanıtlar, yorumlar da filozoftan filozofa, kişiden kişiye değişir. Öznellik hem günlük hayatta, hem de felsefe tarihinde insanın karşısına çıkar. Leonardo Da Vinci'nin ünlü portresi Mona Lisa bu duruma bir örnek olabilir. Portreyi gören biri, Mona Lisa'nın dudaklarının usulca bir gülümseme yansıttığını düşünebilir, başkası onun derin bir hüznü yaşadığını farz edebilir. Kimisi Mona Lisa'nın huzur bulduğunu, kimisi bir boşluk içinde amaçsızca süzüldüğünü öne sürebilir. Yani portre hakkındaki görüşler kişiden kişiye değişiklik gösterebilir. Felsefede öznellik; Sartre ve Heidegger'in "ölüm" üzerine olan farklı yorumlarında da görülür. Heidegger, yaşamın ölüm sayesinde anlam kazandığını savunmaktadır. Ona göre insan ölümlü bir varlık değil, ölüm yönelimli bir varlıktır. Sartre'a göre ölüm bir saçmalaktır ve insanoğlunun bu saçmalık karşısında yapabileceği hiçbir şey yoktur. Kendisi, insanların doğuştan ölümü kenara atan varlıklar olduğunu vurgular, böylelikle insanların nasıl ölüm yokmuş gibi yaşadıklarını kanıtlar.

Epiküros'un "Biz varken ölümün 'olmaması'; ölüm varken de bizim olmayışımızdır." sözü bu anlamda Sartre'yi destekler. Felsefenin refleksif olması ise düşünülen bir şeyin üstünde tekrar düşünülmesiyle; öğrenilenlerin, elde edilen bilgilerin tekrar gözden geçirilmesiyle ilgilidir. Bu duruma en klasik örnek felsefedeki "töz" kavramıdır. Dilimizde "cevher" anlamına gelen "töz"ün başka bir anlamı ise "değişenlerin özünde değişmeden kaldığı varsayılan idealist kavram"dır. Nesnelerin altında duran ve onları temellendiren şey anlamındaki "töz" Antik Yunan filozofları için atomdur çünkü her şey atomlardan oluşur. Konu üzerinde farklı bir bakış açısına sahip olan David Hume'a göre ise izlenimler ve ideler tözdür. "Her şey gerçek varlığını ideallerden alır"

diyen Platon için de "töz" idealardır. Aristoteles "töz" kavramını temel konu ya da özne ve madde ve formun birleşimi olarak iki anlamda açıklar. Descartes'e göre "töz"; "Var olmak için kendisinden başka hiçbir şeye ihtiyaç duymayan ezeli ve edebi varlıktır." Locke ise "töz"ü; "cismin özelliklerini taşıyan ve ortaya çıkaran şey" olarak tanımlar. Milet Okulu doğa filozofları ise tözü, "arkhe" ile özdeş olarak nitelendirmişlerdir. Başlangıç ve ilk element anlamlarına gelen "arkhe"ler; üzerinde düşünüldükçe değişmiş; farklı filozoflar farklı maddeleri "arkhe" yani ana madde olarak seçmişlerdir. Thales'in ana maddesi "su" iken, Anaksimandros, Thales'in üzerine düşünmüş ve ana maddesini "aperion" olarak seçmiştir. Ana maddenin sonsuz ama belirgin olduğunu savunan Anaksimenes ise "hava"yı seçmiştir. Tüm bu örnekler felsefenin hem refleksif hem de merak kaynaklı olduğunu kanıtlamaktadır. Filozoflar özü, cevheri merak edip sorgulamışlar, mevcut fikirler üzerinde yeniden düşünmüşler, yeni değerlendirmeler yapmışlar, farklı cevaplar üretmişlerdir. Yani merak kaynaklı sorgulamalar hem refleksif hem de öznelidir.

Ayrıca önceki filozofların ele aldığı konuların yeniden değerlendirilmesi yani "töz" ya da "arkhe" arayışında yeni sonuçlar çıkarılması, önceki kavramların eleştirilmesi, yeni maddeler veya tanımlar belirlenmesi felsefenin hem kümülatif hem de eleştirel olmasına örnektir. Felsefenin tüm bu özelliklerine bilimden de bir örnek olarak mikroskobun bulunması ve gelişmesi verilebilir. Mercekle nesnelerin ne kadar büyüyebileceğini merak eden ve sorgulayan gözlük üreticileri olan Janssen ve Zacharias ilk optik mikroskobu buldular. Robert Hooke bu mikroskobu geliştirdi ve hücre tanımını yaptı. Anton Von Leewenhoek; Hooke'dan ilham alarak kendi merceklerini geliştirdi ve daha fazla büyüten bir mikroskop yaparak mikroorganizmaları keşfetti. Sonraki yıllarda yine mevcut mikroskoplar üzerinde düşünülerek yeni

versiyonlar ortaya çıktı. Örneğin, Ruska elektron mikroskobunu geliştirdi. Mikroskobun gelişimi, düşüncenin merakla başlayan, refleksif, kümülatif ve eleştirel yolculuğuna bir örnektir. Sonuç olarak, felsefenin doğum kaynağı meraktır. Her şey, sahip olunan tüm bilgiler, bilgelik merak etmekle başlamıştır. Filozoflar, merak duygusunu yitirmeden büyümüş, evreni ve yaşamı sorgulamaya hayat boyu devam etmişlerdir. Bu merak peşindeki koşu; soruları doğurmuş, sorular da yeni süreçleri başlatmıştır. Süreçler çeşitli yanıtlar ile sonuçlanır. Bu yanıtlar ise herkese göre aynı değildir, herkese göre doğru da değildirler. Bir soruya verilen yanıt değişebileceği gibi, tek bir filozofun aynı soruya verdiği yanıt bile zamanla değişebilir. Ne olursa olsun, bütün sorular meraktan doğar, merak ile sorulan sorular ve bulunan yanıtlar, bu yanıtların çeşitliliği, kişiden kişiye ya da zaman içerisinde değişebilmesi, üzerinde yeniden düşünülerek değerlendirilmesi, eleştirilmesi, geliştirilmesi veya tamamen reddedilmesi ise felsefenin öznel, refleksif, kümülatif ve eleştirel olduğunu kanıtlar.

Bütün süreci başlatan yani felsefenin doğuş sebebi olan merak kavramının felsefedeki yeri ise Platon'un "Merak bir filozofun en düşkün olduğu şeydir. Çünkü felsefenin bundan başka bir başlangıcı yoktur." sözünde net olarak açıklanmıştır.

Ömer Alp Danış

Maral, Kürşat. "Arkhe Nedir? Sokrates Öncesi Filozoflar, Arkhe Sorununu Çözmek İçin Neler Önerdiler?" Evrim Ağacı, 16 July 2020, <https://evrimagaci.org/arkhe-nedir-sokrates-onesi-filozoflar-arkhe-sorununu-cozmek-icin-neler-onerdiler-8999>. Accessed 22 October 2023. Yardımcı, A. B. , Güdücü, F. "Arkhe ve Töz Kavramı Üzerine: Thales, Anaksimandros ve Anaksimenes" . Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi (2022): 1-11 <<https://dergipark.org.tr/tr/pub/sufesosbil/issue/74944/1169776>> Polat, E ve Aşkın, Z. "Ölüm Kavramının Heidegger ve Sartre Felsefesindeki Yeri", Kiliya Felsefe Dergisi, 2017, 1, p. 42-60. Çiçek, Hasan. "Felsefeyle Çocuk, Çocukla Felsefe", Çocuk ve Medeniyet, 2017, 2, 51-60.

Eda Safak bu yazısı ile
20 Ekim 2023 Tarihinde yapılan
Baltık Felsefe Olimpiyatları'nda
Onur Ödülü almaya hak kazanmıştır.

THE TROLLEY PROBLEM

Have you ever encountered a voice in the back of your mind, whispering to make you do something that you do not stop to contemplate if it is the right thing to do? As for Mencius "There is no human being lacking in the tendency to do good, just as there is no water lacking in the tendency to flow downward." If "the goodness of the human nature is like the downward course of water", humans would do good unless they intentionally choose not to and try to make the water flow uphill, which is the opposite to what it has in its nature. This situation of Mencius discloses a more important factor to contemplate on which is the decision of what is considered as "right" and "wrong" or "good" and "bad". What makes one a morally good person or a bad person? Do our behaviors that we intend to be good count as a "sin" if it ends up unexpectedly bad or is it still a "merit" because we still intended it to be good? Or do our behaviors that we secretly intend to be bad count as a "merit" if it ends up unexpectedly good or is it still "sin" because we still intended it to be bad?

Immanuel Kant answers these questions with a determined answer: "The important thing is to consider the purpose of the action that has been done.". Here, the problem of what is considered being "morally right" is the intention to do a certain action whether that ends up unexpectedly the way one intended it to. However, let's put ourselves into a doctor's shoes who is in the dilemma of making the decision of allowing euthanasia for his patient or not. The patient is diagnosed with stage four cancer which means that the patient cannot be treated anymore. You see that she has a lot of pain, not even mentioning the sad faces of her visitors pretending to be happy to spend their last times with her when they start to cry right after they close the patient's room's door. She has been treated before, but this time, there is no turning back. She is going to die. She then asked you to terminate her both physically and mentally hurting for good. Now, if you decide to accept this and decide to do euthanasia, she will die in your hands. Should you do it because she is hurting? But what would you tell her to her

relatives? Are you considered to be a murderer or not? If you do not, she will die naturally whether that is today or tomorrow. What should you do? Even this question has such wide spectrum to think of that countries have their own opinions and regulations on it. Nevertheless, according to Kantian ethics you intended to end her suffering, so you did a morally right thing. Or did you?

Thomas Aquinas has another answer to this question: "Evilness is the source of lack of good or the consequences of weakness caused by deprivation of it." Accordingly, your action as a doctor cannot be justified as morally "good" or "bad"; there is a lack of good in this situation because in both ways your patient is going to die, but in the end, you had the option not to be the one who do it. This never-ending dilemma is therefore medically answered by the Hippocratic Oath which consists of making actions with a good will, putting your patient's health as the number one priority at all times.

Let's take another popular example to explore more of the moral ethics which intends to classify morally "right" and "wrong" action. The famous Trolley Problem of Philippa Foot is a test for one's moral intuitions regarding the double effect which allows to cause harm, if the harm is an unexpected outcome of an action made which was initially intended to bring good. It also utilizes Kantian principles and utilitarianism which discusses the ethical choice of making the decision of an action according to the one that will result in the greatest good for the greatest number for all people. In the Trolley problem, you become in the position of a passenger of a train with no conductor, and you realize this when the road is about to diverge. If you do not change the train's path, the train will crush five workers who do see the train coming. If you decide to change the path, the train will crush one worker this time. What would you do now? In this situation, both Kant and Aquinas would look at your intention.

However, this time you do not have the time to have a solid-based intention to make a justly decision. Utilitarianism has an answer: "Change the path to let the train crush one worker, save the other five as this is the numerically good option." What if that one worker is the friend of the other five who was waiting for him to come? Or imagine if the changing of the path would not kill one worker but one doctor? If you pursue utilitarianism, you harm the doctor. But what if you do not change the direction of the train and allow the train to harm the five workers and let the doctor save them? As this trolley problem has myriad of interchangeable factors within, it simultaneously challenges the goodness of the human nature. Even the series *The Good Place* explores what is being morally "good" or "bad" for four seasons through the protagonist Eleanor who had a "morally" corrupt life but found herself in "The Good Place" in a case of mistaken identity after she was deceased. As she stays between the decision to let know of this mistake or not, she decides to take ethics classes from the moral philosopher Chidi to learn how to be a good person.

In the end, the series indicates that humans tend to get better each and every day from the solidarity that they are surrounded with by helping each other. As acting in line with the downward course of water is controversial when considering beyond Mencius's saying, *The Good Place* manages to find all these ethical considerations with their different perspectives to find a common ground: "What matters is not if people are good or bad. What matters is if they are trying to be better today than they were yesterday. What the numbers of the utilitarianism cannot tell you is who they could have become tomorrow." Whatever, the decision of the human nature and that voice in the back of one's head forwards to a certain action, as long as one intends to do good, they should not be punished that the water consequently flowed uphill.

Eda Şafak

FELSEFE YOLCULUĞU

Felsefe...

Peki ya ne, diye sorsanız, benim de bir tanımım olamaz sanırım. Zira bence felsefe, felsefenin kendisinin ne olduğunu anlamak üzere çıkılmış sonu gelmez bir yolculuk. Hem bir kurallar zinciri hem de sistemin tam aksi, bazen bir okul bazen okulsuzluk, bazen mantık bazen inanmak.

Felsefe, okulla hayatıma girmiş gibi görünse de geriye dönüp düşündüğümde çok öncesinde dokunmuş yaşamıma. Ortaokulun son yıllarında, henüz 12-13 yaşlarında küçücük bir kız çocuğuyken kendimi içinde bulduğum sınav maratonu birçok öğrenci gibi belirli sorgulamalara sürükledi beni. Bugün hâlâ bir masa başında test çözerken aniden durup duvarları

izlemeye başladığım, “neden” diye sorguladığım zamanları hatırlarım. Genelde tembellikle yaftalanan ya da dalgası geçilen bu gibi “boş” zamanlar aslında yaşamın düşünmemize izin vermediği hızlı akışına küçük birer mola. Ben, işaretlediğim yuvarlakların ne anlamı var, diye sorduğumu hatırlıyorum örneğin. Neydi sahi anlamı 4 şıkkın? Çizdiğim desenler nasıl yeni bir hayat çıkardı ortaya? Yaşadığım şehri, odamı, hayallerimi nasıl değiştirdi? Bütün bunlar istemsizce boyun eğdiğim yazgı mıydı yoksa seçimlerimin ya da çabamın sonucu mu? Peki ya ikisi beraber yeni bir yol çizdiyse bana?

Bütün bu soruların tembellik, üşengeçlikle değil çoğunlukla anlamlandırarak değin öğrenmeden sınava tabi tutulduğumuz yoğun bir müfredatın arasındaki anlam çabası olduğunu da o günlerde fark ettim. Hafta sonları deneme sınavlarımın ardından kafa dağıtma aracımı Pelin Dilara Çolak'ın “Dilozof”u. YouTube ve popüler kültür istemsizce entelektüel bir kitle yaratıyordu o günlerde - ne ironik:) Dilara'nın, o zamanlar doktora hazırlanan bir felsefe öğrencisiydi, okulu dondurup Londra, Meksika, Hindistan, Japonya gibi pek çok ülkeyi gezisine ürettiği içeriklerle tanık oldum. İlk kez annemin “okuduklarının ne faydası olacak?” sorusuna pratik bir cevap verebiliyordum. Felsefeyi “yaşayan” birileri vardı hala ve felsefenin izinden gitmek bilinmez hayatlara birer kapı aralıyordu.

Elbette, kişiler ve kendime düşüncelerle bitmedi felsefe yolculuğum. Bu kez aklımdaki soru “peki ben felsefeyle ne yapabilirim?”di. Amacım, halihazırda çözülememiş varlık sorunsalına yeni bir soru işareti koymak ya da tanrının varlığını tartışmak değildi. Sanırım bencilce, felsefenin beni daha iyi hissettirip hissettiremeyeceğine, edebiyat yolculuğuma yardım edip edemeyeceğine, gerçekten söylendiği gibi düşüncelerimi bir sisteme oturtup oturtamacağına odaklıydım.

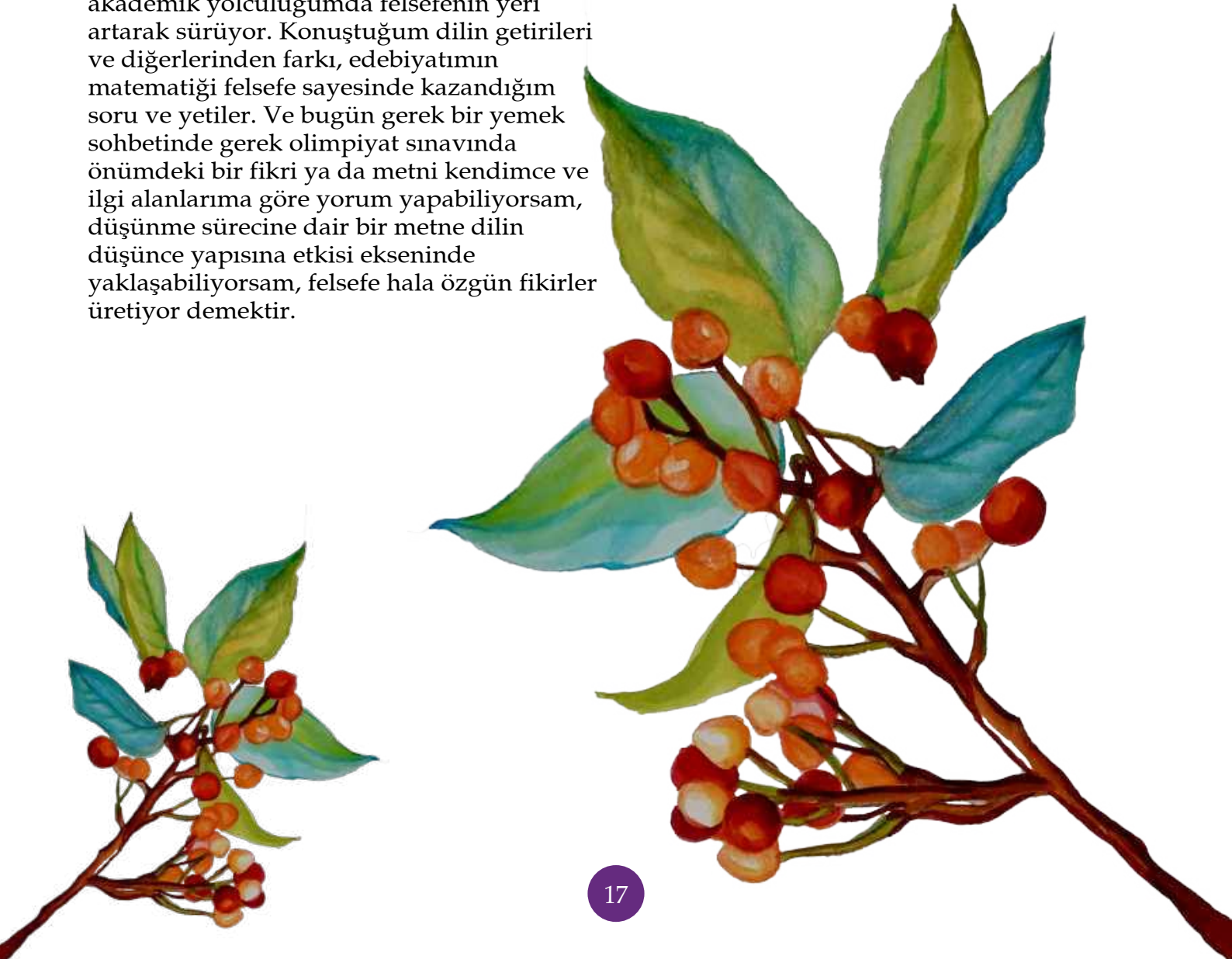
FELSEFE

Bu sorgulama ise bir cevaba kavuştu nitekim. Evet, felsefe beni daha “özgür” kılma yetisine sahipti. Bu farkındalığa, felsefenin sanıldığı gibi antik çağlarda yazılıp biten bir kitap olmadığını anlayarak ulaştım. Bugün hala Oruç Aruoba şiiri, İoanna Kuçuradi etiği ve Dilara’nın felsefe yolculuğu kitlelere hitap ediyorsa, bugün hala Aruoba’nın şiirlerine ekleyecek fikirlerim varsa, felsefe hala ve herkesçe yapılageliyor demektir. Öyleyse felsefe ben imkan verdiğim müddetçe konuştuğum dilde, oturduğum sandalyede, yaşadığım ülkede, okuduğum kitapta mevcuttur. Bazen Türkiye’yi anlamaktır Rousseau okumak, bazense Koç okulundaki değişimim Herakliatos’un nehridir.

Bu anlayışla, edebiyata yoğunlaşan akademik yolculuğumda felsefenin yeri artarak sürüyor. Konuştuğum dilin getirileri ve diğerlerinden farkı, edebiyatımın matematiği felsefe sayesinde kazandığım soru ve yetiler. Ve bugün gerek bir yemek sohbetinde gerek olimpiyat sınavında önümdeki bir fikri ya da metni kendimce ve ilgi alanlarıma göre yorum yapabiliyorsam, düşünme sürecine dair bir metne dilin düşünce yapısına etkisi ekseninde yaklaşılabiliyorsam, felsefe hala özgün fikirler üretiyor demektir.

Felsefe aranıp bulunan, çözülüp kapatılan bir bulmaca değildir. Aksine, benim nezdimde hayatımın en zor senelerinden birinde, yarını bilmezken düşleyebilmemi, iyi insan olma motivasyonunu en kaybettiğim anda etiği ve iyiyi tercih edebilme özgürlüğünü bana hatırlatan daimi bir yol arkadaşı. Şimdilerde doğru kalmayı, umarım ileride yeni dünyalara cesaretle atılmamı sağlayacak bir başucu atlası...

Elif Sude Yanık

NEDEN SORULAR CEVAPLARDAN DAHA ÖNEMLİ ?

Felsefe, düşünme sanatıdır. Yaşadığınız olaylar, çevreniz ve doğada olan birçok şeyi merak eder üstüne düşünür, kendi kendinize sorular sorarsınız. Felsefe budur işte sorular sormak ve asla kesin bir cevaba ulaşamamak.

Felsefe içinde birçok özellik barındırır ve birçok bireyin düşündüğünün aksine boş bir şey değildir, felsefe yapmanın da belirli kriterleri vardır. "Felsefede sorular cevaplardan daha önemlidir" demiş filozof K. Jaspers. Bu sözde felsefenin merak, anlamaya dayalı oluşu ve refleksif olması özelliğini belirtilir. Bir bireyin soru sorması için ilk aşaması merak etmektir. Bir şeyleri merak etmeden üzerine düşünmezsiniz. Felsefe de önemli olan şeylerden biri de, doğru şeyi merak etmektir. Doğru cevap asla bulunmaz, aranmaz çünkü yoktur. Dolayısıyla önemli olan düzgün, güzel bir şey düşünmek ve buna cevap aramaktır. Her ne kadar cevap merak edilsede cevabı düşünmek için bir soruyu merak etmek gerekir. Yani aslında bir soruyu merak etmek, cevabı düşünmenin temelidir ve Jaspers'ın da dediği gibi sorular felsefede

cevaptan daha büyük bir yer oynar. Bu söz, felsefenin refleksif yanını, sorunun sorulara yol çizmesini de açıklar. Felsefede, doğru bir cevap asla olmadığı için her soru yeni bir soruyu açar ve yeni bir şey merak edilir. Sorular sonsuzluğa giden bitmez bir yoldur. Örneğin, atomların günümüzde kullanılan modern atom teorisine gelebilmesi için bir çok aşama ve sorudan geçmiştir. Dalton'un "Objeler neyden oluşuyor?" sorusuna aradığı cevapla ortaya attığı teoriden, J.J. Thomson'un elektronları araştırmasına, Rutherford'un Thomson'un düşüncesi üzerine atom çekirdeğini bulmasına ancak yine de elektronların neden pozitif yüklü çekirdek tarafından çekilmediğine kadar gider ve günümüze kadar gelir. Yani aslında, bu süreçte de sorular cevaplandıkça yeni sorular ortaya çıkar. Bilimde bu şekilde karşımıza çıkan bir çok örnek vardır ve bu günümüzde felsefenin refleksif özelliğinin örneklerinden biridir. Cevaplar limitlidir ancak sorular sonsuza kadar devam eder ve felsefeyi düşünülebilir kılarlar dolayısıyla da K. Jaspers'ın sözü bu durumu açıklar ve felsefede soruların cevaplardan daha değerli bir yere sahip olduğunu gösterir.

Sonuç olarak, felsefede merak etmek ve refleksif olmak epey önemli bir rol oynar ve felsefenin temelini oluşturmaya yardımcı olur. Bu iki özellik sayesinde K. Jaspers'ın ünlü sözü analiz edilebilir ve açıklanabilir.

Ceylin Yanar

GÖRÜNMEZ KAYGI

Alain de Botton, Statü Endişesi (Zurih, 1969): Sevginin ilk akla gelen romantik anlamıyla burada değindiğimiz statüye dair anlamı arasında bazı farklılıklar vardır: statü sonucunda edinilen sevginin cinsel bir getirisi olmaz ya da evlilikle sonlanmaz, statümüzden dolayı sevgi gösterenlerin beklentileri farklı olabilir. Ancak bu iki tür sevginin önemli bir ortak yönü vardır: Sevilen kişi başkalarının iyi niyetli ve sevgi dolu bakışları altında korunuyor olmanın tadını çıkarır."

Başkalarının sevgi dolu bakışları neden bizi korur? Sevgi romantik anlamıyla iki varlık arasındaki aşk ve duygusal bağdan ibaret değil midir? Botton'un öne sürdüğü tezlerden biri tam da bununla alakalıdır: toplumun bize gösterdiği ilgi, etrafımızdaki insanların bizi gördüklerindeki heyecanı, konuştuğumuzda bizi dinleyenlerin sayısı, hakkımızda söylenenler kabul etmek istemesek de maruz kaldığımız sevginin ölçütleridir. Başkalarının bize saygı ve sevgi duyması kendimizi iyi hissetmemizi sağlar, nihayetinde toplum kimliğimizi kabul etmiş ve ona ilgi göstermiştir. Etrafındakiler tarafından fark edilme arzusu, insanı toplumun koyduğu kurallara göre

oynamaya zorlar ve oyunda tek bir kural vardır: statü sahibi olmak. Statü toplumda sahip olduğumuz önemi, değeri ifade eder.

Üst bir statüye ulaşmak bireye ekonomik özgürlük, konfor ve daha iyi şartlarda bir yaşam sunar ve böyle bir statü çoğunlukla bireyin ne kadar "para" sahibi olduğuyula alakalıdır. Paranın statüye olan etkisi ve statünün getirdikleri inkâr edilemez fakat düşünüldüğünde ekonomik güce sahip olmanın ötesinde statü endişesini besleyen daha büyük bir ihtiyaç yatar. Statü sahibi insanlar "mutludur" çünkü paranın dışında toplumun odağı onlardır. Giydikleri, düşündükleri, hissettikleri, evlenmeleri, ayrılmaları, çocuk sahibi olmaları, nereye gittikleri kısaca yaşadıkları her şey etrafın umurundadır. Statü sahibi olanlar kurallara göre oynamış ve toplumun dayattığı başarılı insan kimliğine bürünmüşlerdir. Kendilerini saygı duyulacak ve ilgiyi hak eden bireyler olarak görüleceklerdir. Aksine yoksulların ve statü sahibi olmayanların ne yaptığı

Görsel: Nehir Öztürk

kimseyi ilgilendirmez, onların söyledikleri veya hissettikleri önemli değildir.

Toplumda yoksulların kimliğine saygı duyulmamasından öte, bu insanlara renkli kimliklerini gösterme imkânı bile sunulmaz aslında. Statü sahibi olmayanlar hayatlarını görünmezlikte ve karanlıkta, karakterlerinin sıkıcı ve ilgiye layık olmadığını düşünerek yaşamaya terk edilmiştir. Tam bu noktada sorulması gereken soru şudur: Statüsü farklı olan insanların kendileri hakkındaki düşünceleri neden farklıdır? İnsanların kendileri hakkındaki düşünceleri toplumun onlara gösterdiği sevgi ile doğrudan alakalıdır. Botton bunun nedenini “Diğerlerinin ilgisi bizim için her şeyden önemlidir çünkü doğduğumuz andan itibaren kendi değerimizle ilgili bir belirsizliğin kucağına düşmüşüzdür zaten” olarak ifade eder. Birey kendi değerini -varoluşsal olarak- yaşadığı toplumdaki insanların ona gösterdiği ilgi ve saygı ile eşleştirir. Belki bu noktada insanı buna zorlayanın de neoliberal toplumun kendisi olduğundan bahsedilebilir çünkü günümüz toplumu insanı, tüketici kimliğine büründürmek üzerine kurulmuştur. Her ay yenilenen telefonlar, dev ekranlarda reklamlar, fastfoodlar....

Sürekli olarak yenilenen eşyalarla ve bitmek bilmeyen alternatiflerle bizlerde topluma ayak uyduramama korkusu yaratan ve kimliğimizi oluşturma imkânı bırakmayan bir sistemde yaşıyoruz. Bu nedenle kimlik olarak kabul ettiğimiz, diğerlerinin bizim hakkımızdaki düşüncelerinin bir yansımasından ibaret. Tek kurtuluşumuz ise diğerlerinden daha üst bir statüye sahip olmak ve bütün ilgiyi üzerimizde hissetme ihtiyacı ile gün geçtikçe kendimize yabancılaşmak.

Peki nedir bu statü üzerine kurulmuş toplumu yıkılmaz kılan? Botton’a göre bunun nedeni sevginin iki farklı öyküsüdür: “Her yetişkinin yaşamına iki ayrı büyük aşk öyküsü egemen olur. İlki cinsel aşka ulaşma

yolundaki arayışımızın öyküsüdür; bu bilindik öykü toplumsal olarak kabul görür, alkışlanır, iniş çıkışları ve fırtınaları ise edebiyatın ve müziğin çıkış noktasını oluşturur. İkinci öykü ise dünyanın sevgisini kazanma yolundaki arayışımızın öyküsüdür; daha gizli saklıdır, daha bir yüz kızartıcıdır. Onu bir şekilde ifade etsek bile çok nüktedan ya da alaycı ifadeler kullanmaya çalışırız.” Bir doğruyu saklamanın en iyi yolu, doğrunun başından beri var olmadığını iddia etmektir. Botton’un da vurguladığı gibi toplum tarafından sevilme ihtiyacı daha gizli saklı ve yüz kızartıcıdır çünkü kimse sevgi kazanmak için çabaladığını kabul etmek istemez.

Sevgisizlikten kurtulmak için çabalamak kusurlu ve kıskanç insanlar içindir. Yüksek bir statüye sahip olma koşuluyla sevilmenin gerçekliği bireyin kendi olduğu için sevilme rüyasına ağır basar ve tek çare bu sevgiye ihtiyaç yokmuş gibi davranmaktır. Bu nedenle statü sahibi olmanın altında sevilme ihtiyacı olduğunu herkes bilir ancak kimse kabul etmez. Utanç ve bir yandan da endişe içinde boğulan insanlar sanki evrensel olarak sevgisizlik hakkında konuşmama kararı almıştır...

İhsan Gözübüyük

Kenan Hekimci bu yazısı ile 20 Ekim 2023 tarihinde yapılan Baltık Felsefe Olimpiyatlarında Onur Ödülü almaya hak kazanmıştır.

The Coexistence: Democratic Capitalism

By simple definitions, it would be feasible to define democracy as the right of people to have a say in how they will be ruled and capitalism as the encouragement of individuals to freely reach their maximum economic potentials proportional to their efforts. But in our reality where we are accustomed to a system composed of the combination of these political and economic ideologies, it is neither realistic nor objective to acknowledge that the application of democratic capitalism is a direct continuation of their respective definitions. Indeed, in his words on the "Crisis of Democratic Capitalism", Martin Wolf refers to this reality as a "self-evident conflict" in his search for an answer as to what extent the coexistence of political and economic systems, specifically democracy and capitalism, is possible. But would it not be too simplistic of an approach to compare these ideologies' own inherent traits and question their compatibility based on what they offer individually, whereas what societies have been used to is rather their combination?

Wolf defines the focus of these systems as one "vesting sovereignty" in elections and the other economic decision making in those that possess economic power. Indeed, based on their basic principles, it is true that democracy is a political system and capitalism an economic one. Yet, clarifying the extent to which these ideologies influence real life can unrealistically undermine their potentials when assessed separately. In democratic capitalism,

the idea of sovereignty quite expectedly is influenced by economic decisions. Whether by private companies or government officials, the promise of economic development within the context of a capitalist global economy is directly related to that "one vote" citizens make use of in democracies.

Quite similarly, the extent of sovereignty people are promised also has consequences on the economic decisions of individuals. Citizenship allows people to have a say on sovereignty, but it should not be disregarded that the government agenda

Görsel: Eda Girgin

and its own policies are also influential at the least on the extent of freedom and flexibility in citizens' lives. Thus, it would not be wrong to claim that citizens not only have a say on how they are ruled, but also are indirectly influenced by how their economic decisions will be shaped within the reality of democratic capitalism and the extent of free trade and economic activity that is parallel to the government agenda. The promise of freedom, by definition is a similarity between the political system of democracy and the economic system of capitalism, but in reality, in elections and even so in the manipulation thereof, these systems cannot be defined separately or ever be separated in practice.

This phenomenon is not only valid in the wide scale of communities and societies, but also the individuals on their own. "Successful competitors" that Wolf mentions also are citizens at some point. "The citizens" are all a part of the global market in parallel. The desire the shape communities at least as much as the rulership might be associated with a capitalist power just like the democratic power the elected rulers of a nations may have on the economic decision. In such a paradoxical reality where two distinctly defined, yet interconnected systems seek an extension of their individual powers; it would be overly optimistic do treat them as separate. This is not because the power rooted in people's will or the other that comes with wealth is better or worse inherently, but rather since the definitions of these systems are not mutually exclusive in the scale of the individuals.

Indeed, it also extends behind this claim as the idea of personal voice in democracy and working for one's own economic gain in capitalism – and the individual right and power to do them both together – present a similarity between the systems by definition. However, although both of these rights belong solely to the individual and therefore

can be manipulated by one's own desires as fitted, many thinkers seem too ready to assume that the democracies function better, adhering by the definition, than capitalism – which is accepted as being more susceptible to deviate from what it is meant to be and thus cause inequality. Here, Wolf's simplistic and optimistic approach to the idea of the "egalitarian" democracy being negatively influenced by the "inegalitarian" capitalism within their coexistence overlooks the fact that both give the individuals certain powers that can be used for other aims equally possibly, not only one.

This also brings the question of what purpose these sources of democratic and capitalist power is being used for, both individually and in scale. It is quite dependent on the values whether the idea of national benefit comes before that of the globe. Democracy, referring to a nation only by its definition, can invoke decisions more readily influenced by nationalist ideas compared to the equivalent in capitalism's definition. On the other hand, the difference in scale and the globalism associated with capitalism offers a greater possibility of gaining power compared to democracy, which supports the conflicting ideas of nationalism against globalism in democratic capitalism expressed by Wolf.

On the other hand, though within the perception of these two as a common system rather than two distinct ones, it would also be reasonable to claim that democratic power can easily be influenced by the economic ideology of capitalism and the related power that comes with economic gain. In this context, despite being vested in electorates defined by citizenship, the

democratic rulers can be seen as the local representatives of those seeking power within the inseparable coexistence of democracy and capitalism in application. This does not necessarily mean that one negatively shapes the other, but rather that the political and economic values these are composed of diffuse into the principles of each other.

Yet, it would also be overly pessimistic to assume that these are individual systems are no longer coherent with their definitions at all. The idea of personal decision exists, yes. Understanding and the sense of unity can be pervasive within the combination of democratic capitalism. Desire for self-good and the recognition for the needs to achieve that, if in a productive sense, can spread. Citizenship and nationalism is, indeed, a bond that reliably can foster the spread of such desire. Hence, it may be valid that capitalism is more distant, both by definition and application, to a sense of commonality. But the manipulation of democracy by the other values, specifically those related to the possibility of personal gain in capitalism, limits this sense too in that sacrificing the other for personal good may seem more tempting than the common good. Hence, it would be valid to claim that within the

existence of a globalism-dominant system, which the capitalist values seem to achieve the existence of nationality and the sense of unity can hardly be preserved, supporting the self-evident contradiction that lies within this combination of democratic capitalism, as suggested by Wolf.

In conclusion, democracy and capitalism coexist, but not to conflict with each other with their specific traits or to coincide with similar features that allow them to function well together. Coexistence, in the sense of the application of certain ideologies, cannot be simply referred to as a “crisis” of incompatibility or otherwise, a well-crafted plan. The conversion of ideologies to converging systems, in the case of democratic capitalism, inevitably bring along changes in how these are evident in real life. Democracy without capitalism or capitalism without democracy is not the same as the each individual one of these systems on their own by definition. Even if it were, though, it could never be tested. Going back to the question of to what extent different political and economic systems coexist, they do coexist quite readily.

Independent of how they do and how they shape each other in the process, they do. As much as how viewing capitalism as bad or democracy as good would be a subjective opinion, so would deeming one to be badly influential on the other, such as in the quote by Wolf. Nevertheless, the combination in question does in reality shift the definitive egalitarian balance of both ideologies for the favor of certain groups that hold power both through elections democratically and through wealth in a capitalist structure. But as much as the irreversible combination of democratic capitalism and what it has evolved into, similarly inevitable is the inegalitarian application of this coexistence.

Kenan Hekimci

Martı Jonathan

Martı Jonathan ***“Mükemmele ulaşmak için hızlı uçmak gerekmektedir.”*** der. Sizce haklı mı? sadece hız yeterli mi?

Martıları belirleyen en önemli özellik onların uçabiliyor olmalarıdır. Yani bir martıyı martı yapan onun özünü belirleyen özelliktir uçabilmesi (Aristoteles’in özcü yaklaşımı). Dolayısıyla onda bulunan bu özü ne kadar geliştirirse gerçek anlamda özgür olacaktır. Nitekim kitapta Jonathan şöyle bir ifade kullanıyor: ***“Hız gücün ta kendisiydi hız çöşküydu ve hız saf güzellikti.”*** Ve hedeflerini gerçekleştirdikçe daha fazla çalıştı, denedi bir martının asla başaramayacağı hızı aştı. Martı Jonathan doğa tarafından belirlenmiş olan özün ötesine geçmeyi başardı.

Burada düşüncemi gerekçelendirmek için Spinoza’dan alıntı yapmak istiyorum. Spinoza, evrendeki her şeyin bir öz tarafından belirlendiğini söyler. Örneğin insanın en önemli belirlenimi onun düşünebiliyor olmasıdır. İnsan ne kadar çok ya da doğru düşünürse o kadar özgür olur. Gerçekten de insan bir kuş gibi uçamıyor. Ama düşünebilmesi

sayesinde ürettiği bilgilerle belirlenimlerini aşabiliyor. Uçak yapıyor, roket yapıyor aya gidebiliyor. Buradan hareketle, bu bağlamda Martı Jonathan ***“Mükemmele ulaşmak için hızlı uçmak gerekmektedir.”*** fikrine katılıyorum. Çünkü sıradan bir martı olarak kalmayı seçmedi. Uçabilme yetisini en üst düzeyde gerçekleştirmeyi seçti. Böylece yaşamın anlamını, amacını, hakikate ulaşabilmeyi gerçekleştirme çabası içinde çok çalıştı. Buna karşı çıkan sürüye aldırmandan kendi sorumluluğunu yerine getirdi. Binlerce yıldır sadece balık teknelerinin peşinde uçan yaşam biçimine meydan okudu. Ve aslında bu sadece bir hız değildi. Hız bir hedefti. Bu hedefe ulaşmak

Görsel: Ecrin Koç

için çok çalıştı, yalnızlığı, açlığı, ölümü göze aldı. Jonathan'ın hedefi kendini aşmaktı. Evet bunu da kendi belirlenimlerini en üst düzeyde gerçekleştirerek başardı. Biraz da Martı Jonathan'ın sürünün dışında kalmasına rağmen geri dönmesine değinmek istiyorum. Martı Jonathan, ikiyüz ondört mile ulaştığında bunun bir devrim olduğunu, türü için bir zafer olduğunu düşündü. Ancak aşağıya inip sürüsünün yanına gelince martı kurultayının başkanı onun utanç kaynağı olduğunu söyledi ve ortaya çıkmasını istedi. Bu sürüden atılmak anlamına geliyordu. Oysa Jonathan bu zaferi hep birlikte yaşayacaklarını düşünüyordu. Onlar ise onu bağışlanmaz bir sorumsuzlukla, binlerce yıldır devam eden geleneklerine karşı gelmekle yargıladılar. Jonathan yalnız kaldığı için üzülmedi.

Diğerlerini uçuş erincine ulaşamayacaklarına inanmayı seçmiş, gözlerinin önünde olanı görmezden gelmişlerdi. Ben de burada Jonathan gibi davranırdım. Çünkü sürü sıradan olan, sorgulamadan, üzerine düşünmeden birlikte hareket eden ve işi gücü sadece yaşamak olan bir topluluk.

Burada tam yeri gelmişken Nietzsche'nin sürü insanıyla bağlantı kurmak isterim. O da sorgulamayan, her şeyi olduğu gibi kabul eden insana sürü insanı demişti. Oysa insan ona göre aşılması gereken varlıktı. Üst insan kavramı böyle ortaya çıktı. Yalnız kalmayı göze alan, sürekli sorgulayan, üreten yaratan insan. Dolayısıyla sorgulamayı, üretmeyi, kendini aşmayı seçen bir kişi olma yolunda ilerlerken zaten yalnız kalmayı göze almayı bilmek gerekir. Çağıyla aynı söylemler içinde olan, çağın sorunlarına karşı hiçbir şey söylemeyen, yeni değerler üretmeyen insan olmaksızın yalnız olmayı seçerdim. Toplum her zaman kendi doğrularını iktidarlar, ideolojiler, kurallar aracılığıyla baskı kurmaya ve kendi çıkarları doğrultusunda kurulu düzenlerini

sürdürmeye çalışır. Ancak insanlık tarihine baktığımızda sürünün dışına çıkan kişilerin çağları aşan düşüncelerle, sanatla, bilimle insana insanlığını hatırlattığını görebiliriz.

Örneğin Sokrates Atina'daki kamusal düzene karşı geldiği, gençleri düşünmeye, sorgulamaya teşvik ettiği için ölüme mahkum edildi. Sadece toplum dışına itilmedi. Felsefe 2500 yıl önce adeta ölüme mahkum edildi. Felsefe bugün daha da güçlü bir şekilde yoluna devam ediyor. Sokrates ya da diğerleri sürüye geri dönseydi belki bugün felsefe olmazdı. O gün onu ölüme gönderen sürüyü kimse hatırlamıyor. Ama bizler bugün onun sözlerini, düşüncelerini biliyor, anlamaya, üzerine düşünmeye devam ediyoruz. Bu bağlamda, ben sürüye dönmezdim.

Ne mi yapardım? Sokrates'in dediğini yapardım: "Üzerine düşünülmemiş, eleştirilmemiş bir yaşam yaşanmaya değmez." Yani üzerine düşündüğüm, sorguladığım, yeni değerler üretmeye çalıştığım bir yaşam inşa ederdim. Sartre'ın da söylediği gibi "İnsan ancak belirlenimlerinin üzerine çıktığında, onları aştığında gerçek anlamda özgür olabilir."

Nice Antepe

SEFİLLER VE AHLAK FELSEFESİ

Giriş

Kelime anlamı olarak “Bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları; aktöre, sağıtöre” anlamına gelen, insan hayatını derinden etkileyen ahlak; insana ait her alanı kendine araştırma ve inceleme alanı yapan felsefe için derine inilmesi gereken bir konu olmuş ve bu ihtiyaç “Ahlak” ya da diğer anlamı ile “Etik” felsefesini doğurmuştur. Ahlak kelimesi etimolojik olarak incelenir ise yolculuğuna önce Arapça’daki “ḥ-l-k” kökünden ve bu kök üzerinde türemiş olan “ḥuluk” sözcüğünden başladığı anlaşılır.

Yunanca “ethos” veya Latince “mos” kelimesinden de türediği düşünülmektedir. Huy anlamına gelen bu kelimeler ise günümüzdeki “ahlak” ifadesini oluşturmuştur. İnsan hayatında “iyi, doğru” veya “kötü, yanlış” olarak adlandırılacak olayların ahlaki boyutu ile ilgilenen bir felsefe disiplindir “Ahlak Felsefesi”.¹

Bu kavramlara bağlı olarak etik felsefesinin incelediği başlıklar şunlardır:

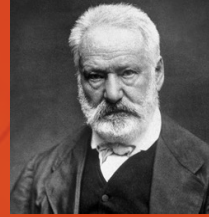
- “İyi” ve “kötü” arasındaki fark
- “Doğru” ve “Yanlış” kavramlarının birbirlerinden farkları ve belirlenmeleri
- İnsanın yapmasının doğru olduğu davranışların ve istemlerin belirlenmesi

- İnsanın yapmasının yanlış olduğu davranışların ve istemlerin belirlenmesi
- Evrensel ahlak kurallarının varlığının mümkünlüğü
- Mutluluk kavramının mümkünlüğü

Romantik akımın usta Fransız yazarı Victor Hugo’nun kaleminden dökülen “Sefiller” ise toplumsal yasalar, ideal insan kavramı, insan maneviyatı, aile ve toplum baskısı ve bunlara bağlı olarak gelişen insan vicdanı; hukuk ve ahlakın çatışması² üzerinden ilerlediği için Ahlak Felsefesi’nin irdelemesi gereken bir eserdir.

Sokrates ve Platon: Ahlak felsefesi düşünürleri³

Sefiller eserinin yazarı, Victor Hugo⁴

Victor Hugo

26 Şubat 1802 tarihinde Besançon, Fransa’da doğan; “Romantizmin en güçlü beyni” olarak adlandırılan Victor-Marie Hugo edebiyat tarihine parmak basan namı değer düşünür, şair ve

yazardır. Babası, Fransız İmparator Napolyon altında general olarak görev yapmış bir askerdir. Bunun yanı sıra annesi Sophie Trébuque; Hugo’nun edebi bir kariyere atılmasında büyük rol oynamıştı. Hugo, 1815 ve 1818 seneleri arasında hukuk okudu ama kariyerini hukuk üzerine kurmayı tercih etmedi. Hukuk yıllarından sonra Hugo, annesinin verdiği destek ile beraber hayatında yeni bir sayfa açtı ve edebiyata yöneldi. Edebiyat bağlamında aldığı ilk eylem kendisi ve arkadaşlarının eserlerini -çoğunlukla şiir- yayınladığı bir gazete, “Conservateur Littéraire”, oluşturmaktı. 1821 senesinde Hugo’nun hayatı tamamıyla değişti: annesini kaybeden Hugo, bu sene içerisinde Adèle Foucher ile de evlendi ve sonrasında “Odes et poésies

diverses"⁵ isimli ilk şiir kitabını yayınladı. İki yılı aşan bir süre zarfında Hugo ilk romanını ve birkaç oyunu kaleme aldı. Hugo'nun romantizm akımının en büyük kalemelerinden biri olmasını sağlayan en önemli eseri ise 1831 yılında yayınladığı "Notre-Dame de Paris" yani "Notre Dame'ın Kamburu" idi. Bu eserinden sonra dünyada ün kazanan Hugo, Fransa'nın en önemli edebi kimliklerinden biri haline geldi. Hugo'nun "Sefiller" eserini kaleme alması 1840'lı senelerin ortasını bulmuştur. Bu dönem süresince Hugo sürgün ile cezalandırılmış; önce Brüksel'e kaçmış, oradan İngiltere'de ikamet etmiş ve en sonunda Fransa'ya geri dönmüştür. 1862 yılında yayınladığı "Sefiller", Hugo'yu edebiyat tarihinin en önemli isimlerinden biri haline getirmiştir. 19. yüzyılın en mühim eserlerinden biri olan "Sefiller" günümüze dek pek çok müzikale, oyuna ve filmlere konu olmuş; yazarın edebi mirasını günümüze taşımıştır. Victor Hugo; 22 Mayıs 1885 yılında, Paris'te vefat etmiş ve iki milyon kişinin katılım sağladığı bir cenaze ile Panthéon'a gömülmüştür.⁶

Sefiller

"Sefiller", bir Fransız toplumu üzerinden insanlığı, ahlakı, "insanlar yaşadıkları ile değişir" felsefesini dile getiren ve vicdanın "iç mahkeme" özelliğini vurgulayan; dünya klasikleri arasında yer alan bir romandır. Roman, Jean Valjean isimli ana karakterin ruhsal dönüşümünü anlatır. Jean Valjean, kız kardeşinin çocuğunu açlıktan kurtarmak amacıyla sadece bir somun ekmek çaldığı için kürek cezasına çarptırılır ve gerçekleştirdiği kaçma teşebbüsleri sonucunda on dokuz yıllık bir ceza ile karşı karşıya kalır. Cezasını tamamladıktan sonra Jean Valjean, topluma karşı nefret duyan, her türlü inancını kaybetmiş, ahlaktan yoksun bir şekilde toplumun içine yeniden dahil olur. "Sefil" olarak tanımlanacak bir şekilde bir Fransız kasabasına gider ve burada kasabanın piskoposu ile tanışır. Piskopos, Jean Valjean'ın hayatını değiştirecek yegâne kişidir. Piskoposun Jean

Valjean'a hoşgörülü davranışlarına rağmen Jean Valjean din adamının gümüş yemek takımlarını çalar. Takımlar ile kaçan Jean Valjean polisler tarafından yakalanır ve piskoposa geri götürülür. Piskopos, polislere gümüş takımları Jean Valjean'a hediye ettiğini ve dahası onun "şamdanları" da almayı unuttuğunu söyler. Bu durum Jean Valjean'ın hayatını değiştirir ve o, artık erdemli ve ahlaklı bir insan olarak yaşayacağına söz verir.

Hayata farklı bir adam olarak yeniden başlayan Jean Valjean geçmişini gizler (Madlen Baba ismini alır), zengin olur ve bir kasabanın belediye başkanı konumuna gelir. Ancak geçmişi onu avlamayı bırakmaz, Javert isimli bir polis Jean Valjean'ın peşine düşer. Kendisini tam tutuklayacaktır ki yanlışlıkla aynı isimde başka bir adamı tutuklar. Javert, yaptığı hata sonrasında istifa etmek istediğini belirtir ama bu isteği kabul görmez. Durum hakkında bilgi sahibi olan Jean Valjean kendisi sebebiyle başkasının hapis yatmasına izin vermez; mahkemeye gider ve doğrulara açıklık getirir. Bu durum neticesinde hapis yatar ancak buradan kaçır. Bunlar sırasında Cosette isimli -eski bir hayat kadını olan Fantine'nin kızı- bir kızı evlatlık olarak yanına alır ve onunla beraber bir manastıra sığınır. Sakin bir hayata adım atan Jean Valjean'ın yaşamı isyanlar tarafından yeniden kaosa sürüklenir. Paris ayaklanmasına Jean Valjean ve kızı Cosette'nin âşık olduğu, isyan eden sosyalistlerden yana olan Marius katılır. Ayaklanma sırasında Jean Valjean, polis Javert ile tekrar yüzleşir. Jean Valjean, isyan sırasında hem Javert'in hem de Marius'un hayatını kurtarır. Bu erdemli davranıştan etkilenen Javert, inandığı değerlerin yanlışlığı ile karşı karşıya gelir ve kendi canını alır. Ağır yaralanan Marius'u Jean Valjean kanalizasyonlar aracılığıyla ayaklanma mekânından kaçıtır. Kendini büyükbabasının evinde bulan Marius, kurtarıcısının kim olduğunu bilmemektedir.

Piskoposun sofrasında
Jean Valjean⁷

Paris Ayaklanması⁸

Jean Valjean, evlenmek isteyen Cosette ve Marius'un ilişkilerine müdahale etmek istemez, Cosette ise kürek mahkûmu olma cezasına çarptırılmış bir adamın kızı olarak tanınmak istemez. İkilinin bu ayrılığına, onu kurtaranın Jean Valjean olduğunu anlayan Marius son verir. Sevgilisini kurtaran babasının ne denli erdemli, ahlaklı ve merhametli olduğunu anlayan Cosette, Marius ile birlikte artık hayata gözünü yummaya yakın olan Jean Valjean'ın yanına gider. Gözyaşları içinde Cosette ve Marius, Jean Valjean'ı ölümüne uğurlarlar. Jean Valjean, ölmeden önce Cosette'e piskopostan aldığı ve aslında hayatının dönüm noktasını oluşturan gümüş şamdanları verir. Roman, Cosette ve Marius'un evliliği ve Jean Valjean'ın ölümü ile sona erer.

Sefiller ve Ahlak Felsefesi

"Sefiller" romanında ahlakları ve erdemli karar, eylemleri ile öne çıkan iki karakter mevcuttur. Bunlar Jean Valjean ve Javert'tir. Ahlak felsefesinin çalışma alanına giren eylemlerden birisi "yalan söylemek"tir. Romanda, Jean Valjean ile piskoposun iletişimi üzerinden "yalan söylemek iyi sonuçlar doğurabilecek olmasına rağmen hatalı bir eylem midir?" sorusu irdelenmiştir. Jean Valjean, piskopostan gümüş yemek takımları çalmış, bunlarla kaçarken polise yakalanmış ve piskoposa geri getirilmiştir. Piskopos, hoşgörülü ve ileri görüşlü bir din adamıdır. Jean Valjean ise ruhu iyi ama dış etkenler tarafından kötü bir hayata sürüklenmiş bir karakterdir. Piskopos, Jean Valjean'ın iyi ruhlu olma ihtimalini sezmiş ve onu yeniden hapis haneye yollamamak için onun lehine, polisleri "yalan" söylemiştir. Söylenilen bu

yalan ise Jean Valjean'nın iyi ruhunu tekrardan yüz üstüne çıkarmış ve ona içsel bir devrim yaşatmıştır. Söylenilen bu yalan ile Jean Valjean hayatını dürüst ve erdemli yaşamaya söz vermiştir. Bu durum doğrultusunda hayat kurtarmış, pek çok kişiye yardım etmiştir. "Yalan söylemek" ahlaka aykırı ve insanın yapabileceği yanlış olarak tanımlanabilecek bir eylemdir. Piskoposun bu durumda söylediği yalan, kötü bir eylem olsa bile bir insanın hayatını değiştirmiş ve fazlasıyla iyi sonuçlar doğurmuştur. Böylelikle piskopos, iyi sonuçlar doğurabilen yanlış eylemlerin varlığını ahlak bağlamında kanıtlamıştır. İnsan, ahlaki değerlere sahip bir canlıdır. Bu değerleri nasıl ve ne zaman kullanacağı sadece insanın kendi seçimine bağlıdır. Bu seçimler de insan iradesi tarafından belirlenir. Piskopos kendi ahlakına uygun olduğu davranışı gerçekleştirmiş, yalan söylemiş ama iyi sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla; bu durum "evrensel ahlak yasası" ve "her zaman, her yerde geçerli olan ahlaki kararlar var mıdır?" sorusu hakkında da yorumlar ve yanıtlar oluşturmaktadır.

Cosette, Jean Valjean'ın
evlatlığı⁹

Javert, Jean Valjean
peşindeki polis¹⁰

Jean Valjean ve Cosette'nin annesi Fantine arasındaki etkileşim de ahlak bakımından incelenebilir. Bu etkileşimde vurgulanan kavramlar vicdan ve merhamettir. Fantine, yoksulluk ile mücadele eden ve bunun yanı sıra bir kız çocuğu olan bir annedir. Fantine'nin çocuğu, dönemin ahlak görüşlerine uymayan bir birliktelik sonrasında dünyaya gelmiştir. Fantine, dönemin ahlak kaideleri sebebiyle toplum tarafından dışlanmıştır ve çocuğunun bakımını gerçekleştirebilmek için hayat kadınlığı yapmayı göze almıştır. Jean Valjean, Fantine'ye yardım etmiş;

Fantine'nin ölümünden sonra vicdanı aracılığıyla merhamet göstermiştir ve Cosette'nin bakımını üstlenmiştir. Bu durum, öncelikle ahlaki görüşlerin her zaman olumlu olmadığını vurgulamaktadır. Ahlaki kaideler, masum bir kadını ve çocuğunu zor bir yaşamın içine sürüklemiş ve onları fakirlik ile mahkûm etmiştir. Dönemin ahlak kaideleri bu duruma izin vermese, merhamet odaklı olsaydı; o zaman Cosette annesini kaybetmezdi ve farklı bir yaşamları olabilirdi. Jean Valjean'ın göstermiş olduğu merhamet ise vicdanın önemi bakımından incelenebilir. Vicdan, insan için doğru yolu gösteren bir iç mahkemedir ve onun kullanılması, ahlak felsefesinde de olduğu gibi, hayatın içinde de oldukça önemlidir.

Romanda, ahlak ve etik felsefesi ile ilişkili bir başka olay ise Jean Valjean'ın teslim olmasıdır. Aynı isimde başka bir adamın yanlışlıkla tutuklanmasından sonra Jean Valjean'ın "vicdanı" suçsuz birinin hapis yatmasına el vermemiştir. Ağır bir cezaya mahkûm olacağını bilmesine rağmen kendi kimliğini açıklamış ve teslim olmuştur. Kendisinin hapisten kaçmasının da ahlaki bir açıklaması vardır. Cosette kendisinin sorumluluğunda olduğu ve kızın başka kimsesi olmadığı için -ayrıca Fantine'e Cosette ve bakımı hakkında söz vermiştir- kaçışını gerçekleştirmiştir. Ahlak felsefesi açısından bakılacak olunursa, Jean Valjean kötü bir eyleme geçmiş ve hapisten kaçmıştır ancak bunu yapmasının sebebi "iyi" olarak tanımlanabilir. Bu durum, ahlak felsefesinin olaylara yüzeysel yaklaşamayacağını ve etik ile ilgili her olayın birden fazla yüzü olduğunu kanıttır. Etiğe göre her kötü eylemin veya kararın sadece kötü sonuçlar doğuracağı kesin değildir, iyi sonuçlar doğurabileceği için de kötü eylemlerde bulunmak doğru değildir. Ahlak felsefesinin bu anlayışı ise Jean Valjean üzerinden aktarılmıştır.

Jean Valjean'ın ölümü¹¹

Jean Valjean ve Javert'in karşılaşması¹²

Son olarak, ahlaki açıdan incelenebilir bir başka iletişim Jean Valjean ve Javert arasında gerçekleşmiştir. Ayaklanma sırasında yaralanan Marius'u kurtarmayı amaçlayan Jean Valjean bu sırada Javert ile karşılaşır. Bu anda Jean Valjean, Javert'i öldürmeye çalışmaz ve Javert de onu tutuklamaz. Kısacası, birbirlerine karşılıklı merhamet gösterirler. Böylece Javert, ahlak ve adalet kavramları hakkında farklı bir aydınlanma yaşar. Bir suçlu, bir mahkûm olarak adlandırılabilir bir insanın; toplumun adalet ve ahlak kurallarına bağlı bir insandan daha merhametli ve erdemli olabileceğini görür. Bu durum onun, yaşadığı toplumdaki ahlak kuralları, adalet sistemi, yasalar ve bunların insan üzerindeki etkileri hakkında sorular üretmesine sebebiyet verir.

Bu sorular, onun bir polis memuru olarak hayatını her zaman ve her yerde aslında mutlak doğru olmayan ilkeler üzerine kurduğunu, ön yargıları olduğunu anlamasına yol açar. Javert, hayatını katı kurallar arasında geçirmiştir, kurallar da onun insanlığının önüne geçmiştir. Şu an ise katı kuralların insanlığın önüne geçişini sorgulamaktadır. Ayrıca bu aydınlanma ile birlikte normalde yapması gerekli görevi olan tutuklama işlemini de yerine getirmeyen Javert yaşadığı ikilemlerden ve çelişkilerden kurtulamayarak kendisini öldürür. Javert'in farkındalığı, ahlak kurallarının da adalet sisteminin de insanı her zaman iyi ve doğruya yönlendmediğini vurgular. Ahlak insana özgündür, her insanın ahlak anlayışı farklıdır, farklı koşullarda biçimlenmiştir ve her anlayış doğru olmayabilir. Adalet sistemi de ahlaka yeterli ve doğru şekilde uymalıdır. İnsana

ait olguları sadece mutlak ve kesin yasalarla keskin uçlu olarak değerlendirmek her zaman insanın geleceğini olumlu olarak etkilemeyebilir. Ahlak da adalet de merkezinde “insanı” konumlandırmalıdır. Ancak bu şartlara uyar ise ahlak ve adalet, “etik felsefesi”nin uygun gördüğü bir anlayış, karar verme mekanizması haline gelebilir.

Sonuç

Ahlak felsefesi, iyi ve kötü, doğru ve yanlış ve vicdan gibi konuları inceleyen; insanın huy ve davranışları üzerine yoğunlaşan felsefenin inceleme alanlarından biridir. Victor Hugo’nun romanı “Sefiller” ise içerisinde barındırdığı ahlaki unsurlar sebebiyle ahlak felsefesi ile ilişkilidir. Ahlaki özellikleri öne çıkan en önemli karakter Jean Valjean’dır. Tüm toplum onu dışlarken ve kötü davranırken onun içindeki iyiliği fark eden, kendisinden çaldığı gümüşler yüzünden tutuklanmasını bizzat yalan söyleyerek engelleyen piskopos sayesinde içindeki iyiyi ön plana çıkarmaya karar veren Jean Valjean büyük bir değişim, dönüşüm yaşar. Kendisinin merhameti ve vicdanı toplumda ahlakın önemini vurgularken karşılaştığı zorluklar ise hem toplumun ahlak anlayışının her zaman doğru olmadığını gösterir hem de adalet sistemini insan maneviyatı ve değerleri açısından sorgular. Ayrıca roman, ahlakın yüzeysel ve mutlak olmayışı, her iyi eylemin bir yanlış yönü olabildiği gibi her kötü eylemin de bir iyi yönü olabileceği konusu üzerinde durur; “yalan söylemek” teması ile bu konuyu örneklendirir. Kısacası, “Sefiller” başta Jean Valjean, Javert olmak üzere karakterler ve bu karakterlerin toplumla ilişkileri, adalet sisteminden etkileşimleri üzerinden ahlakın farklı yönlerini gözler önüne serer, bu nedenden dolayı da sadece edebi açıdan değil, “ahlak felsefesi” açısından da incelemesi gereken önemli bir eserdir.

Ömer Alp Danış

Kaynakça:

1. Akar, Yeliz. “Victor Hugo’nun Sefiller Romanı Üzerine Bir Okuma”, Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları, 15, 29, (2023), 55-78. Erişim Tarihi: 7 Mart 2024.
2. Aktan, Coşkun Can. “AHLAK VE AHLAK FELSEFESİNE GİRİŞ.” DergiPark, 2009, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/325317>. Erişim Tarihi: 17 Şubat 2024.
3. Barrère, Jean. “Odes et poésies diverses | poems by Hugo.” Britannica, 22 Şubat 2024, <https://www.britannica.com/topic/Odes-et-poesies-diverses>. Erişim Tarihi: 1 Mart 2024.
4. Bayard, Emile, et al. “Cosette Sweeping.” Age of Revolution, <https://ageofrevolution.org/200-object/cosette-sweeping/>. Erişim Tarihi: 7 Mart 2024.
5. Biography.com Editors. “Victor Hugo - Quotes, Books & Les Miserables.” Biography (Bio.), A&E; Television Networks, 2 Nisan 2014, <https://www.biography.com/authors-writers/victor-hugo>. Erişim Tarihi: 23 Şubat 2024.
6. Brereton, Adam. “Les Misérables is about the suffering of the powerful, not the poor | Adam Brereton.” The Guardian, 27 Mart 2015, <https://www.theguardian.com/stage/2015/mar/27/les-miserables-is-about-the-suffering-of-the-powerful-not-the-poor>. Erişim Tarihi: 7 Mart 2024.
7. Doğan, Deniz. “ADALET, MERHAMET DEĞİLDİR” - VICTOR HUGO’NUN SEFİLLER’İ ÜZERİNDEN ADALET SİSTEMİ.” Geekyapar!, 28 March 2019, <https://geekyapar.com/adalet-merhamet-degildir-victor-hugonun-sefiller-uzerinden-adalet-sistemi/>. Erişim Tarihi: 6 Mart 2024.
8. Hugo, Victor. Sefiller. İstanbul, İskele Yayınları, 2021.
9. “Javert - Victor Hugo’nun “Sefiller”inde, hasta. tarafından Brion, ed. Hetzel ve Lacroix.” MeisterDrucke, <https://www.meisterdrucke.com.tr/fine-art-baski/Gustave-Brion/1047675/Javert-Victor-Hugo%27nun-%E2%80%9C%E2%80%9D-Sefiller-%E2%80%9Dinde%2C-hasta.-taraf%C4%B1ndan-Brion%2C-ed.-Hetzel-ve-Lacroix.html>. Erişim Tarihi: 7 Mart 2024.
10. “Jean Valjean’ın Ölümü.” YouTube: Home, 9 November 2017, <https://www.meisterdrucke.com.tr/fine-art-baski/Alphonse-Marie-d-e-after-Neuville/571455/Jean-Valjean%27%C4%B1n-%C3%96l%C3%Bcm%C3%BC%2C-Victor-Hugo%27nun-Sefiller-kitab%C4%B1ndan-bir-%C3%B6rnek-%281802-85%29.html>. Erişim Tarihi: 7 Mart 2024.
11. “Jean Valjean, Piskopos Myriel tarafından karşılanır ve bakılır, 19. Yüzyıl (bw gravürü).” MeisterDrucke, <https://www.meisterdrucke.com.tr/fine-art-baski/Frederic-Theodore-Lix/309821/Jean-Valjean%2C-Piskopos-Myriel-taraf%C4%B1ndan-ka-r%C5%9F%C4%B1lan%C4%B1r-ve-bak%C4%B1l%C4%B1r%2C-19.-Y%C3%BCzy%C4%B1l-%28bw-grav%C3%BCr%C3%BC%29.html>. Erişim Tarihi: 6 Mart 2024.
12. Poster Platon ve Sokrates, büyük antik yunan filozoflar - PIXERS.COM.TR.” Pixers, 26 Mayıs 2022, <https://pixers.com.tr/posterler/platon-ve-sokrates-buyuk-antik-yunan-filozoflar-46390770>. Erişim Tarihi: 23 Şubat 2024.
13. “Victor Hugo - Maison Victor Hugo.” Maison Victor Hugo Besançon, <https://maisonvictorhugo.besancon.fr/en/maison-victor-hugo-2/victor-hugo/>. Erişim Tarihi: 1 Mart 2024.
14. “VICTOR HUGO’NUN “SEFİLLER” ROMANI ÜZERİNE BİR OKUMA.” DergiPark, 19 Haziran 2023, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ytea/issue/78067/1316972>. Erişim Tarihi: 22 Şubat 2024.

SONSUZ BİLGELİK YOLCULUĞU

Gündelik yaşamda; ailede, evde, okulda, iş yerlerinde kişilerin karşılıklı farklı sorunlar çıkar ve bir koşturmacı içerisinde çoğu zaman anlık çözümler üretilmeye çalışılır. Odak noktası sonuçtur. Felsefi açıdan önemli olan ise sonuç değildir, sonuca ulaşmakta geçirilen aşamalar, sorgulananlardır. Sorulan soruların sonuçtan önemli olduğu yegâne yer felsefedir. Felsefe, insanların dünyayı ve

dünyanın ötesini merak etmesi ile ortaya çıkan bir düşünce patikasıdır. Hayatın doğurduğu sorulara yanıt arar felsefe. Aslında sorular hiç bitmez, hep bir yenisi eklenir, merak edilenler son bulmaz.

İşte tam da bu yüzden Kant felsefeyi “insan için her zaman tamamlanmadan kalan bilgiye ulaşma çabası” olarak tanımlamıştır. Böylelikle Kant; felsefenin meraka dayalı, refleksif, eleştirel, sonu olmayan bir yolculuk olduğunu bir cümleye sığdırmıştır. Filozofları dünyayı sorgulamaya iten meraklarıdır. Neyin ne için olduğunu, nasıl olduğunu düşünen filozofların bu sorularını tetikleyen meraklarını giderme içgüdüleridir.

Dünyada cevabı bulunamayan bir sürü soru vardır. Bunun yanında bütün cevaplar herkes için doğru değildir. Pascal’ın “Pirene Dağlarının beri tarafında hakikat denen şeye öbür tarafta yanılma diyorlar” sözünde tasvir edildiği gibi gerçek herkes için aynı değildir. Hayatın ve dünyanın bu belirsizliği filozofların meraklarını tetikleyerek onları aslında sonu gelmeyecek bir yolculuğa çıkarmıştır. Sokrates, “Merak, bir filozofun hissidir ve felsefe, merakla başlar” diyerek merak ve felsefe arasındaki ilişkiyi açıkça ortaya koymuştur. Felsefenin refleksif olması ise düşünülen bir şeyin üstünde tekrar düşünülmesiyle; öğrenilenlerin, elde edilen bilgilerin tekrar gözden geçirilmesiyle ilgilidir.

Görsel: Ceylin Yanar

Bu duruma felsefedeki ana madde yani “arkhe” örnek verilebilir. *Antik Yunan felsefesinde her şeyin temeli olarak düşünülen “arkhe”ler başlangıç ve ilk element anlamlarına gelmektedir. Arkhe konusu ilk olarak üç filozof ile ortaya çıkmıştır: Thales, Anaksimandros ve Anaksimenes. Evrendeki her şeyin tanrısal olduğunu vurgulayan Thales’in ana maddesi “su”dur. Suyun yaşam ile olan bağıı gözlemleyen Thales, onu evrenin başlangıcına koymuştur. Anaksimandros, Thales’in üzerine düşünmüş ve ana maddesini “aperion” olarak seçmiştir.

Anaksimandros, sınırsız ve belirsiz olarak adlandırılabilir “aperion”un her şeyden önce var olduğunu savunmuştur. Anaksimenes ise ana maddenin sonsuz olduğuna hemfikirdir ama belirsiz olduğunu savunmamaktadır. Böylelikle “hava” Anaksimenes’in ana maddesi olmuştur. Pisagor “sayı”yı, Herakleitos “ateş”i ana maddeleri olarak seçmiştir. En son olarak ise atom bulunmuştur. Demokritos, dünyadaki her şeyin gözle görülmeyen ama atom denilen bölünemez küçük parçacıklardan oluştuğunu öne sürmüştür. Tüm bu örnekler felsefenin hem refleksif hem de merak kaynaklı olduğunu kanıtlamaktadır. Filozoflar evrenin ilk maddesi konusunu sorgulamışlar, mevcut fikirler üzerinde yeniden düşünmüşler, yeni değerlendirmeler yapmışlardır. Platon’un gençliğinde yazdığı metinlerdeki bazı fikirlerinden yaşlılık döneminde vazgeçmesi de felsefi düşüncelerin refleksif olmasına açıklayıcı bir örnektir.

Sorgulama aynı zamanda eleştirel bir süreci de beraberinde getirir. Günlük hayattan basit bir örnekle hareket edilirse; tarih derslerinde öğrenilen zaferle sonuçlanan pek çok savaş üzerine düşünüldüğünde farklı sorular sorulabilir. Can kaybı olan bir olay gerçekten zaferle sonuçlanmış olabilir mi? Farklı teknikler kullanılsaydı can ve mal kaybı azaltılabilir miydi? Bu tür sorular ezbere dayanmadan, sorgulayarak,

farklı açılardan düşünerek, yani eleştirel olarak öğrenmenin yolunu açar. Benzer şekilde din, Tanrı, yaratılış ve daha pek çok farklı alanda felsefenin eleştirel soru ve düşüncelerine rastlanır. Toparlamak gerekirse; felsefenin temelini insanın merak içgüdüsü oluşturur. Merak eden insan düşünür, soru sorar, sorgular. Evrenin, dünyanın, hayatın süregelen değişkenliğine ve dinamizmine paralel olarak her gün yeni bir soruyu, yeni bir süreci doğurur; bunların karşısında oluşturulan her yeni cevap ise başka bir sorunun kaynağıdır. Sorular bitmez.

Düşünceler değişir, gelişir, yeniden şekillenir, farklı bakış açıları oluşur, kimi zaman doğru oldukları, kimi zaman yanlış oldukları ortaya çıkar. Hatta bir kişinin doğrusu diğerinin yanlışı olabilir. Merakla sorulan bir sorunun başlattığı cevap bulma süreci yani bilgiyi arama çabaları bu bağlamda refleksif ve eleştireldir ama hepsinden önemlisi bitmeyen bir süreçtir. Son insana kadar tamamlanamayacak bir bilgelik yolculuğudur; aynı Kant’ın “Felsefe, insan için her zaman tamamlanmadan kalan bilgelige ulaşma çabasıdır” sözlerinde geçtiği gibi.

Ömer Alp Danış

*Maral, Kürşat. “Arkhe Nedir? Sokrates Öncesi Filozoflar, Arkhe Sorununu Çözmek İçin Neler Önerdiler?” Evrim Ağacı, 16 July 2020, <https://evrimagaci.org/arkhe-nedir-sokrates-onesi-filozoflar-arkhe-sorununu-cozmek-icin-neler-onerdiler-8999>. Erişim Tarihi: 10 October 2023.

“Merak Bir filozofun en düşkün olduğu şeydir. Çünkü felsefenin bundan başka bir başlangıcı yoktur.” Platon/ Eflatun

İnsan varoluşundaki merakın şekillendirilmesi üzerine bireyin kendi felsefi düşünce sistemini yaratması ve benimsemesi

İnsanın varolduğundan emin olduğumuz her çağda, felsefenin, bireyin anlama ve yorumlama çabasının izlerini görmekteyiz. “Merak” kavramı insanda, diğer hayvanlardan farklı bir biçimde evrilmiştir.

Sonucunda birey, sistematik düşünce yöntemi olan felsefeyi yaratarak, kuracağı medeniyeti de merakın üzerine temellendirir. Felsefi düşünce biçimini anlatacak olursak: merak ile gelişen ve sorgulamalar ile olgunlaşan düşünceler üretimi ile birlikte tartışmalar, eleştiriler yapılmaktadır. Sonrasında bu fikirler de sorgulanıp, bir sentez açığa çıkmaktadır. Düşünceler ve saptamalar bu paradoks içinde geçirdiği her turda zenginleşmekte ve derinleşmektedir. Kısacası, merak, bireylerde felsefi düşünce biçimi paradoksunu tetikleyip onları sorgulama ve eleştiri yöntemlerine itecek olan başat unsurdur.

Felsefede harekete, eyleme, düşünmeye geçmeyen, bireyi sorgulamaya itmeyen merak kişiyi derinleştirmez.

Ancak birey içerisinde ilkel çağlardan beri bulunan, sorgulama ve eleştiri yeteneklerini açığa çıkarırsa, düşünecektir, eğer çok düşünürse kendi cevaplarını bulup anlayacaktır. Sonrasında ise merakı ve bilemediği eleştirel düşünce kası ile yeni fikirlerin kapılarını aralayacaktır. Bu döngüye ulaşmak için zincirin ilk halkasını var etmek gerekir. Bu sancılı süreçte kişi kendi duygusal değer yargılarını ve duygudurumunu gözden geçirmeli ve rasyonel olmayanları, kendi iradesi haricinde ortaya çıkanları bir kenara bırakmalıdır. Merakın şekillenmesi sürecindeki bu ayıklama

dönemi, eleştirel yeteneğimizle karşı karşıya geldiğimiz ilk dönemdir. Aslında felsefeye dahil olurken de bir yandan felsefenin düşünce metodlarını kullanmaktadır insan. Bu karşılaşma da aslında bize felsefenin Bütünselci ve kümülatif bakış açısını gösterir. Felsefeye başlarken ve onun etkisinde düşünürken bilinçaltımızda geçen düşünceler döngüsü benzer olduğundan bu iki dönemi bir bütün üzerinden ele alabiliriz ve eski idealarımızın işleyişini de refleksif ilkesinin ışığında ve bilediğimiz sağduyumuz ile değerlendirebiliriz. Sağduyumuzu da felsefenin getirdiği düşünce prensibi ile geliştirdiğimizde, felsefenin temelini aklı ve rasyonelliğe dayalı olmasının faydalarından yararlanmış ve düşüncelerimizi nemalandırmış oluruz.

Sonuç olarak, felsefenin düşünce dünyasına akıl, merak ve eleştiri ile kendimizi de dahil edersek, dışardan edindiklerimizi kendi dünya görüşlerimiz ile sentezleyerek bizim için ideal bir bakış açısı geliştirmiş oluruz. Kendi bakış açımızı ürtkenliğimiz ile harmanlayacak olursak da meraka düşkün olmamız ile birlikte artık bir “filozof” olmuşuzdur.

Umur Bilgiç

Görsel: Melek Doğan

BEYAZ PERDEDE VAROLUŞÇULUK

Sinema; insanın varoluşsal gerçekliğini, anlam arayışını ve içsel çatışmalarını yansıtmada belki de en etkili araçtır. Klasik felsefe tarihinde kurucusu Danimarkalı filozof Søren Kierkegaard olarak gösterilen “varoluşçuluk” ise işte tam da bu konuları içine alır, inceler. Varoluşçuluk, 19. Yüzyılda baskın sistematik felsefeye karşı bir tepki olarak doğduğu zamandan itibaren etkisini pek çok sanat dalında hissettirdi, sinema ise bunun en somutlaşmış ve görselleştirilmiş hâli oluverdi. Sinema, karakterlerin yaşadığı varoluşsal sıkıntıları ve anlamsızlıkları gözler önüne sererken öte yandan da seyircilere kendi iç dünyalarına ve varoluşsal gerçekliklerine yaklaşma hatta onları inceleme imkanı sundu. The Seventh Seal, The Big Lebowski, ve Naked gibi filmler de işte bu varoluşçu felsefenin izlerini taşıyan yapıtlar olarak sinema tarihinde yerini aldı. Bu yazı, bu üç filmde varoluşçuluğun nasıl işlendiğine dair yakın bir bakış niteliğinde olacaktır.

Ingmar Bergman’ı dünyaya tanıtan ve bugün hâlâ sinema dünyasında bir başyapıt olarak kabul edilen 1957 İsveç yapımı Cannes ödüllü The Seventh Seal, varoluşçu felsefe denilince şüphesiz akla ilk gelen eserlerden. Ortaçağ İsveç’inde geçen film, Kara Veba salgını sırasında Haçlı Seferlerinden dönen şövalyenin - Antonious Black’in - ölümle karşılaşması üzerine onunla satranç oynarken yaşadıklarını anlatır. Antonious, bu satranç oyunu süresince insanın varoluşsal durumu ve yaşamın anlamıyla ilgili sorularına yanıtlar aramaya başlar. Film boyunca Antonious insanın yaşamı boyunca neyin peşinden koştuğunu, Tanrı’nın varlığını, ölümün ardındaki hakikati arar durur.

Diğer taraftan, varoluşçu felsefe de beş soru altında toplanır. Bu sorular şöyle sıralanabilir:

1. Hayatın anlamı nedir?
2. Geleceği bilmek ve belirlemek mümkün müdür?
3. Ölümden başka bir hakikat var mıdır?
4. Kaderimizin sorumluluğu kime aittir?
5. Hayatta yalnız mıyız?” (Özakkaş 2004: 255).

Bunlar, şövalyenin cevabını bulmak uğruna ölüm ile satranç oynadığı sorular ile neredeyse aynıdır. Filmde Antonious Black’in yol arkadaşı Jöns ise bu şövalyenin varoluşsal krizine kontrast bir karakter olarak ortaya çıkar. Hayatın anlamsızlığına ve bireyin varoluşuna dair nihilist bir tavır içerisinde olan Jöns, yaşamın absürtlüğünü vurgulayarak öne çıkar film boyunca. Jöns karakterinin bu yönü Nietzsche’nin “Tanrı’nın Ölümü” tezi ile paralellik gösterirken Antonious’un özgürlüğü ve anlamı kendi seçimleriyle oluşturmaya çalışma çabası Sartre felsefesi ile benzerlik içerisinde.

“Bazen sen balığı yersin, bazen de balık seni” sözleri ile akıllara kazınmış Coen Kardeşler’in The Big Lebowski’si (1998) , ödüllü filmler listesinde baş sıralarda olmasa da sinemadaki kalıpları yıkarak bir kült haline gelmiştir. İlk etapta bütünüyle nihilizm ele alınmamış olsa da filmde sıkça üstü kapalı nihilist imalar bulunmaktadır. Başta “Dude” olmak üzere karakterler insanların görmeye alışık olduğu tiplerden uzaktırlar: Varlıklarının kalıcı olmayacağını, ellerinde olan yegane şeyin içinde bulundukları an olduğunu bilip bu bağlamda yaşayan kişilerdir.

Görsel: Yasemin Avdagiç

Ana karakter Dude, rüzgarda savrulurcasına yaşar ama asla itaat etmez. Eylemsellik yoktur, hayır, ama diğer yandan boyun eğmek de yoktur. Dude'un Zen benzeri yaklaşımı ve "Tao of Dude" benzeri felsefi prensipler, Zen Budizmi'nin şimdiki anın değerini bilmek veya iç huzuru yakalamak gibi öğretileri ile uyumludur. Bunun yanı sıra, Dude karakteri Camus'nun absürdizmi ile de ilişkilendirilebilir. Dude hayatın anlamsızlığının farkındadır ancak bunun için herhangi karşı koyuştan uzaktır yani bunu kabullenmiş ve iç huzurunu sağlamıştır. Dude, Camus'nun Sisifos Söyleni'nde de ele aldığı gibi anlamsızlığın farkında bir şekilde hayattan zevk almaktadır. Bu bağlamda, The Big Lebowski'deki varoluşçu alt metinler The Seventh Seal ile karşılaştırıldığı takdirde şövalye Antonious Black'in arayışına tezat iken Jöns'ün nihilist tavrı ile benzerlik göstermektedir.

Diğer iki filme nazaran beğeneni çok olduğu kadar beğenmeyi de o ölçüde olan Mike Leigh'ın Naked (1993) filmi, bir olay anlatısından ziyade diyaloglar üzerine kurulu sinematofografisi güçlü bir eserdir. Naked; özgürlük, yalnızlık, insanın varoluşsal krizi gibi temaları ele alması bakımından Sartre'ın "Varlık ve Hiçlik" eseri ile paralellik gösterir. Eser pek çok açıdan nihilist ve absürdist özellikler göstermekte, bu ise olaylardan ziyade birbirinden farklı kişilerin düşünceleri ile pekiştirilmektedir. Filmin ana kahramanı olan Johnny, bir aylak tiplmesi olarak seyircinin karşısına çıkar. Felsefi ve şairane aforizmalardan oluşan diyaloglarıyla şehrin dört bir yanını dolaşır, birbirinden farklı pek çok insanla varoluşunun farklı yönlerini ele alır Johnny. Diğer iki filmin aksine ne ana karakter ne de yan karakterler sempati duyulacak tiplerdir, aksine son derece rahatsız edicidirler bir noktada.

Sabit bir konu temelinde dönmüyor olaylar, tıpkı varoluş gibi. Sürekli bir arayış mevcut. Johnny hayatın farkında, varoluşunun farkında ve bunun sancıları içinde belki de kıvranmakta. Buna karşın gün sonunda yaralandığında yine eve dönmek zorunda, bu noktada Johnny modern dünyada aylaklığın belki de bir sembolü. Ne kadar avare olsa da bir şekilde düzene bağlı olduğu noktalar var, bir bakıma olmak zorunda. Modern hayatın çürümüşlüğü ve anlamsızlığı ile bir yüzleşme

belki de bu film. Bu filmi farklı kılan da bu aslında: Kesin diyememek, konusundan bile bahsederken belkiler içerisinde olmak. Yani bir arayış. Hem karakterlerinin hem de seyircinin arayışı. Eser boyunca sıkça yararlanılan metinlerarasılık ile kimi zaman tarihi bağlantılar kimi zaman da teolojik bağlantılar kurulmuştur. Eser, bir özgürlük arayışıdır. Nitekim Johnny'nin yalpalayarak evden çıkışı da özgürlüğe kapıdır.

Sartre, Camus, Nietzsche gibi pek çok filozofun önderliğinde varoluşçuluk üzerine ortaya atılan fikirler sadece kitaplarda kalmamış, bugün binlercesinin gittiği beyaz perdelere aktarılmıştır. Elbette sinema tarihinde bu felsefe doğrultusunda alt metinlere sahip eserler çoktur, sonuç olarak insanın varoluşuna dair bu konuların hepsi. Buna her zaman nihilizm ve absürdizm denmesine gerek yoktur, çoğu zaman sadece adsız bir arayış içinde yaşanır varoluşsal sancılar. The Seventh Seal, The Big Lebowski ve Naked şüphesiz varoluşçuluğu bir kalıba sokmadan Kierkegaard'dan bihaber birini bile anlam arayışına veya en azından üstüne düşünmeye itecek nitelikte eserlerdir. İşte bu da, beyaz perdede varoluşçuluktur.

Berfe İklim Demirci

Nietzsche ve PUTLAR

Nietzsche hakkında bir yazı okumanın ancak iki sebebi vardır: ya Nietzsche hakkında bilgisi olmayan, fakat onun ilginç hatta absürd fikirlerini duymuş, birisi bu konu hakkında azıcık daha bilinçlenmek ve Nietzsche'yi daha yakından tanımak isteyebilir ya da Nietzsche'nin eserlerine balıklama dalmadan önce onun karmaşık ve sarmaş dolaş sunulmuş fikirlerine önceden hakim olup sonrasında onunla bire bir yüzleşmek isteyebilir. Siz hangi sebepten okuyor olursanız olun felsefenin "çekici" farklı vuracaktır; her bir yeni okuyuşta, her bir yeni yorumlanışla Nietzsche'nin fikirleri bambaşka hissettirecektir. Bilinçsizce okunmuş bir Nietzsche hiçbir tat veremezken öğrenilmiş, çalışılmış ve üzerine sürekli düşünülen; okurken kafanızda fırtınalar estiren bir okuma her dalı birbirinden farklı bir meyve ağacı olacağı kesindir. Bu çeşitliliğin karşısında onun fikirleri anlamak bir tercih değil bir şarttır.

O zaman bu kadar melankolik, depresif, radikal, ahlaksız; şen, umutlu, yaratıcı olan bir filozof ne demiş olabilir? Bu kadar kısa bir alanda onun fikirlerinin tamamını anlatmak mümkün olmayacağı için gelin biz önce "put"lara bir göz atalım. Bu putlar dinler öncesi insan tarafından yapılmış, insan ürünü, yapay, tapılan taş heykeller değildirler; onlar din sonrası insanlar tarafından yapılmış, insan ürünü, yapay, akıldan ve kültürden yapılmış beton temellerdir. Kimse onların önünde diz çökmez fakat herkes onlara "ister seve seve, isterse de zorlukla" boyun eğecektir. Peki nedir bu putlar? Ve tam olarak ne zaman ortaya çıkmışlardı? Bunu anlamak için aydınlanma felsefesine bakmak gerekiyor: Aydınlanma felsefesinin yükselişi ile insanlık tarihinde dinin düşünce üzerindeki baskısı azaldı; yargıların, yasaların koyucusu gökten yeryüzüne indirildi. İnsandan çok daha kutsal sayılan otorite, Tanrı, yerinden olacak derecede sarsıldı ve dinin dogmaları yıkıldı. Bu dogmalar neydi? Din öğretileri insana amaç olarak öte bir dünya

olduğunu ve önünde olandan faydalanmak, değerlendirmek yerine kurgusal bir ideal uğruna çalışması, hayatını adaması gerektiği öğretiliyordu. Hayatın amacı hayatın üstünde olan değerler ve gerçeklikler uğruna çabalanmasıydı fakat hayatın amacı modern felsefe ile tam da bu noktada yeryüzüne indirildi.

En azından öyle sanıldı! Putlar birer hayat amacıdır, idealdirler, insanlar tarafından tapılırlar; Nietzsche onları şöyle anlatır: "Hayatın gerçekliği dışında hiçbir şey yoktur; ne hayatın ötesinde, ne de berisinde ne cennette, ne cehennemde...; ve politikanın, ahlakın, dinin meşhur ideallerinin [hepsi] birden 'put'tur" (Ferry 133). Hümanizm adı üstünde insanı temel alan bir akımdı; hayatın odak noktasında, merkezinde bir Tanrı değil insanın kendisi bulunmalıydı. Ne yazık ki Tanrı'nın dışlanması bir otorite boşluğu bıraktı; iyi eylem ile kötü eylemi, insanın değerlerini, doğru ile yanlış artık kim belirleyecekti: Akıl bu boşluğu dolduran en etkili araç oldu, şüphe ve sorgulama modern felsefenin hümanizminin temelini oluşturur bir hale büründü.

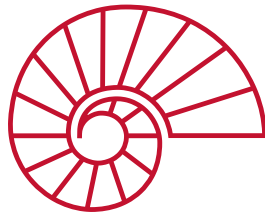
Fakat aydınlanma felsefesi de sert bir kayaya çarptı. Herşeyin sorgulanmasını ve eleştirilmesini teşvik ederken bir yandan kendini de avladı modern felsefe. Peki bu nasıl olabiliyor, temelinde akıl olan bir akımdan ne oldu da vazgeçildi? Dinin ötesine geçen modern felsefeden neden daha da ileriye gidilme zorunluluğu hissedildi, kulaklarda yankılandı? Bu sorunun cevabı hümanizmin içerisinde saklanmıştır. Putlar nasıl olur da insanlara bu dünyadan daha iyi ötede bulunan bir gerçeklik hayali sunarken modern felsefe bu eleştirdiği metafizikten tam olarak kurtulamamıştır. Hümanizm yalnızca öte bir dünya iddiası barındırmamıştır, o bu dünyada ulaşılması gereken eşitlik, demokrasi, adalet, barış gibi idealleri insanlara öğretmiştir.

Dinin putları ile modern felsefenin putlarının ortak özelliği belirli kavramları ve değerleri, örneğin yardımsever olmak, yeni bu gerçekliğin ötesinden inmiş idealler olarak savunuldu; akıl o kadar kutsaldı ve insanları bütün hayvanlardan ayırıyordu, o kadar kutsal bir ayrıcalık sayılıyordu ki kendisi bile bir put olmayı

mahkum oldu. Bu dönemdeki filozoflar diz çökerek iman etmediler fakat bu dünyayı daha iyi bir yer yapmak için kutsallık attettikleri değerleri putlaştırarak imanlarını gerçekleştirdiler. Yeni amaçlar, idealler, değerler sorgulanamazdı ve hayatın kesin amacı onlar olmalıydı; başka her şey ancak bunlara ulaşmanın aracı olacak potansiyele sahiplerdi aynı öte dünya için gerçeklikteki dünyanın araçlaştırılması gibi. Özellikle ideal ve amaç Nietzsche tarafından açıkça eleştiriye alınan kavramlardır: Çekiçle felsefe yapmak Nietzsche için bu anlama geliyordu.

Mustafa Çağın Öztoran

Works Cited
Ferry, Luc. Gençler için Batı Felsefesi. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2023.

KOÇ OKULU
İLK · ORTA · LİSE

Tepeören Mahallesi Eski Ankara Asfaltı Caddesi
No: 60 Tuzla 34941 İstanbul, Türkiye
www.koc.k12.tr

 Vehbi Koç Vakfı